

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№30 (5086) 14 жніўня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Каму належаць

У святле

Стары-добры

вершы?

Купалавага генія

беларускі рок

стар. 5

стар. 11

стар. 15

Пад аховай анёла, заступніцтвам Божай Маці

Фота БелТА.

Анёл з белымі крыламі і бронзавым абразом у руках упрыгожыў плошчу ля Царквы ў гонар Іконы Бялыніцкай Божай Маці ў Бялынічах. Скульптурную кампазіцыю «З'яўленне іконы» ўсталявалі 10 жніўня. Аўтар скульптуры — магілёўчанін Аляксандр Мінькоў.

Скульптура памерам тры на два метры высечаная з пакостаўскага граніта. Яна важыць каля дзвюх з паловай тон, вага абраза — семдзсят пяць кілаграм. Урачыстае адкрыццё кампазіцыі прымеркавана да Дня беларускага пісьменства, які сёлета будзе праводзіцца 6 верасня.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20030

«ЛІМ»-акцэнт

Дзяржава. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ № 302, якім уносяцца змяненні ва ўказ № 126 «Аб некаторых пытаннях атрымання вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі на платнай аснове» ад 28 лютага 2006 года. У адпаведнасці з дакументам студэнтам і навучэнцам, якія прайшлі тэрміновую ваенную службу і маюць рэкамендацыі ваінскіх часцей, прадастаўляецца скідка ад сфарміраванага кошту пры навучанні на платнай аснове ва ўстановах адукацыі. Канкрэтны памер скідкі будзе вызначаны ўрадам у залежнасці ад сярэдняга бала паспяховасці студэнта або навучэнца. Увадзены гэтай нормы ўваходзіць у комплекс мер, накіраваных на павышэнне прэстыжу тэрміновай ваеннай службы.

Актualіі. Установы адукацыі павінны быць гатовы да пачатку заняткаў да 25 жніўня, паведаміў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка на нарадзе па пытанні падрыхтоўкі ўстаноў адукацыі да пачатку 2020/2021 навучальнага года. «Да гэтага часу павінны быць завершаны ўсе работы па мадэрнізацыі, рамонце і добраўпарадкаванні тэрыторый, абнаўленні абсталявання, падпісанні адпаведных сертыфікатаў гатоўнасці», — адзначыў Ігар Петрышэнка. Таксама віцэ-прэм'ер звярнуў увагу на выкананне эпідэміялагічнага рэжыму пры арганізацыі адукацыйнага працэсу ў цяперашніх умовах.

Выстаўкі. Экспазіцыя «Водклік песняў» Васіля Шаранговіча працуе ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. На ёй прадстаўлены 17 гравюр да твораў Янкі Купалы «Курган», «Адвечная песня», «Бандароўна», «Адплата каханню», «Яна і я», якія ў 2019 годзе ўзбагацілі мастацкі збор музея. Аўтар прызнаецца, што некаторым героям Купалавых твораў даў аблічча свайго бацькі, каваля, які пражыў 95 год. Ён — адзін з галоўных персанажаў літаграфіі да верша «А хто там ідзе?». Між тым, за больш чым пяцьдзесят гадоў творчасці мастак праілюстравуў звыш сямідзесяці кніг Якуба Коласа, Адама Міцкевіча, Янкі Купалы, Змітрака Бядулі, Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадуліна ды іншых. Экспазіцыя ў музеі Янкі Купалы будзе працаваць да 17 верасня.

Праекты. Выставачны праект «Гістарычная рэканструкцыя. Дакраніся да мінулага» адкрыўся ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Ён з'яўляецца своеасаблівым бэкстэйджам рэканструкцыі і дазваляе дэталёва разгледзець даспехі, а таксама знаёміцца з кавальскай справай. Важны складнік выстаўкі — дакладна рэканструяваны макеты ўзбраення, якія дапамогуць прасачыць за развіццём еўрапейскай ваеннай справы ў перыяд з XIV да канца XVII стагоддзя. Так, наведвальнікі музея змогуць убачыць, як выглядалі рыцары Вялікага Княства Літоўскага падчас Грунвальдскай бітвы. Выставачны праект рэканструюе і працэс вырабу рыштунка. Кавадла, мяхі, кавальскі горн, абцугі, долата, молаты — усё аб'яднана ў стылізаванай «кавальскай майстэрні». Экспанаты створаны рэканструктарам Юрыем Усціновічам і кавалём Дзмітрыем Андрэевым. Пазнаёміцца з экспазіцыяй можна да 6 верасня.

Рэгіёны. Адкрыты гарадскі творчы праект «Віцебскі квартал» аднаўляецца з 15 жніўня, перадае БелТА. Арганізатары падрыхтавалі праграму на чатыры суботнія вечары і чакаюць усіх аматараў вулічнага мастацтва 15, 22, 29 жніўня і 5 верасня на плошчы перад канцэртнай залай «Віцебск». Сваймі выступленнямі прысутных парадуюць Five o'Clock, «яNOTы», «КаверZA» і іншыя. Фінальная сустрэча адбудзецца ў комплексе Летняга амфітэатра. Арганізатары аб'яцваюць «АўтаМотаФэст» і шмат сюрпрызаў. Адкрыты гарадскі творчы праект «Віцебскі квартал», ініцыяраваны цэнтрам культуры, запушчаны вясной 2019 года. Ён прадастаўляе магчымасць кожнаму жыхару Віцебска незалежна ад узросту падаць заяўку і паказаць сябе на вялікай сцэне.

Экспазіцыя Цэнтра традыцыйнай культуры і побыту «Спадчына Палесся» ў Пінскім раёне папоўніць знойдзеная на дне ракі Ясельды лодка, гаворыцца ў матэрыяле БелТА. «У нас ёсць плячоўка, дзе мы хочам стварыць летнюю экспазіцыю пад адкрытым небам, — расказала загадчыца цэнтра Таццяна Вакуліч. — Нядаўна жыхар вёскі Чамярын падарыў нам самаробную лодку, якую знайшоў і дастаў са дна Ясельды. Яна з фанеры, добра захавалася. Як мяркуецца, гэта лодка сярэдзіны мінулага стагоддзя. Мы плануем яе рэстаўраваць і ўстанавіць на плячоўцы, дабавіць да яе экспанаты і зрабіць інсталяцыю. Можна, нават гэта знаходка стане адной з нашых візітак».

Афіцыйны падзеі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

праекты

Краіна, якой ёсць што паказаць

Праект «Гонар за Беларусь», які стартаваў на старонках газеты «СБ. Беларусь сегодня» ў студзені 2020 года, быў прэзентаваны на святочнай імпрэзе ў сталічным «Доме кнігі "Светач"». Рэалізаваны ён Аналітычным цэнтрам EсоoM разам з выдавецкім домам «Беларусь сегодня» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Мэтай праекта з'яўляецца адлюстраванне асноўных этапаў станаўлення незалежнай і суверэннай Беларусі, дасягненняў беларускага народа ў розных сферах грамадскага жыцця. «Прышлі да думкі: зрабіць трэба так, каб гэта было негравіальна, аналітычна, цікава і карысна для людзей, у сціснутым фармаце. Прадстаўленае на гэтай плячоўцы — вельмі малая частка таго, што зрабіла краіна. Гэта велізарнае назапашванне дасягненняў і перамог розных людзей, якія жылі ў Беларусі. Хацелі акуратна, без пафасу, прыгожа расказаць, што мы зрабілі за гэтыя гады», — расказаў намеснік Міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі.

У рамках мерапрыемства Прэзідэнцкая бібліятэка Рэспублікі Беларусь падрыхтавала спецыялізаваную ілюстраваную выстаўку, прадемантраваўшы экзэмпляры ўнікальнай калекцыі «Кнігі, падараныя Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь». Акрамя гэтага, найважнейшыя дасягненні краіны ў розных накірунках, ад машынабудавання да медыцыны, адлюстраваны ў шматлікіх кніжных выданнях і плакатах, прадстаўленых на стэндах кніжнай крамы.

Падчас імпрэзы старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі па адукацыі, культуры і навуцы Ігар Марзалюк прэзентаваў унікальны дапаможнік для ВНУ пад назвай «Гісторыя беларускай дзяржаўнасці». З мэтай навучальна-метадычнай падтрымкі

да ведама

«Кожны чалавек унікальны па-свойму...»

Пабачыў свет сёмы, ліпеньскі, нумар грамадска-палітычнага і навукова-папулярнага часопіса «Беларуская думка».

Выданне адкрываецца гутаркай з міністрам культуры Рэспублікі Беларусь Юрыем Бондарам «Любіць родныя культуныя здабыткі...» Журналіст Сяргей Галоўка задаў кіраўніку самага «культурнага» органа дзяржаўнага кіравання цэлы шэраг пытанняў на актуальныя тэмы. У адказ на тое, якія пяць галоўных дасягненняў беларускай культуры XX стагоддзя дапамагалі і дапамагаюць пазнаваць нашу краіну ў свеце, Юрый Паўлавіч зазначыў: «...калі ў фармаце «бліц» вызначыць менавіта тыя з іх, якія сфарміравалі культурны імідж Беларусі ў свеце, то я, пэўна, вызначу такія.

Першае, безумоўна, — творчая спадчына класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча, Алеся Адамовіча, Івана Шамякіна.

Другое — авангарднае мастацтвае аб'яднанне УНОВИС і ўвогуле Віцебская мастацкая школа, якая здолела аказаць свой уплыў на сусветную культуру і сягнуць у нашу паўсядзённасць.

Трэцяе — стварэнне і дзейнасць Інстытута беларускай культуры,

Інбелкульты, які ў многім заклаў асновы развіцця беларускай культуры, навуку, адукацыі.

Чацвёртае — узнікненне і развіццё прафесійнага мастацтва ва ўсім шматобліччы яго відаў і жанраў. Да пачатку XX стагоддзя на тэрыторыі Беларусі не было ніводнага прафесійнага тэатра, аркестра, хора, харэаграфічнага калектыва, а сёння ў нашай краіне працуюць 29 дзяржаўных тэатраў <...>

Яшчэ адным, пятым, дасягненнем, на мой погляд, з'яўляецца развіццё сістэма бібліятэчнага абслугоўвання. «Вяршыня» гэтай сістэмы — наша Нацыянальная бібліятэка, узведзеная, праўда, ужо ў стагоддзі сённяшнім у перыяд суверэннай Беларусі. Яна згадваецца ў выдадзенай у Германіі кнізе «Найлепшыя бібліятэкі свету», а яе будынак стаў адным з сімвалаў нашай краіны і ўваходзіць у розныя рэйтынгі самых цікавых архітэктурных збудаванняў планеты».

На старонках сёмага нумара «Беларускай думкі» журналіст Віктар Лоўгач расказвае пра таленавітую моладзь краіны — у артыкуле «Будучыня краіны — у руках адоранай моладзі»;

Сяргей Галоўка піша пра захаванне памяці пра Вялікую Айчынную вайну ў Расіі і Беларусі, пра супрацоўніцтва ў межах Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі па мемарыялізацыі ваеннай памяці (артыкул «Памнажаючы памяць пра ўсенародны подзвіг»). Адкрыццём новай, дагэтуль шырока не вядомай тэмы з'яўляецца нарыс Аляксандра Караблікава «Крывавая сага "ляснога лагера"» — пра зверствы нацыстаў Даніі на тэрыторыі Беларусі падчас Вялікай Айчынай вайны.

Кандыдат гістарычных навук Пётр Дарашчонак ў артыкуле «Рэспубліка свабоднага народа: як 31 ліпеня 1920 года была паўторна абвешчана БССР» запрашае зазірнуць у палітычную атмасферу стогадовай даўніны. Ігар Ганчаронак і Ніна Іванова разглядаюць міжнародныя стасункі Беларусі з улікам чалавечага фактара (артыкул «Публічная і народная дыпламатыя для гарманізацыі міжнародных адносін»). У сёмым нумары выступаюць з артыкуламі кандыдаты гістарычных навук Валянцін Старычонак, Зоя Калантай і іншыя аўтарытэтныя вучоныя, журналісты.

Мікола БЕРЛЕЖ

Фота Яўгена Пясецкага

Падчас прэзентацыі праекта «Гонар за Беларусь».

выхаваўчага працэсу ва ўстановах адукацыі выдадзены дапаможнік для педагогаў і навучальна-наглядны дапаможнік для навучэнцаў «Гонар за Беларусь».

У прэзентацыі праекта таксама прынялі ўдзел намеснік Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Кадлубай, камандуючы сіламі спецаперацый Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь генерал-маёр Вадзім Дзянісенка, алімпійская чэмпіёнка 2000 г. Яніна Правалінская-Карольчык і іншыя госці. Праект «Гонар за Беларусь» з'яўляецца адкрытым. Яго плануецца працягваць, запрашаючы да ўдзелу вядомых асоб Беларусі.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

да Дня беларускага пісьменства

Форма і змест

новага музея імя В. К. Бялыніцкага-Бірулі

У Бялынічах да Дня беларускага пісьменства адкрыюць новы будынак раённага мастацкага музея імя В. К. Бялыніцкага-Бірулі. Вядома, што раней музей размяшчаўся ў былым будынку кінатэатра, які перайначылі пад музейныя экспазіцыі. Спачатку хацелі захаваць яго, пры гэтым пашырыўшы плошчу. Але камісіі, якія правяралі стан былога музея, прыйшлі да

высновы, што бяспечней, танней і прасцей пабудаваць новы музей. У выніку ад старога застаўся толькі фундамент.

У выніку ўстанова павялічыла сваю плошчу амаль удвая: цяпер гэта каля 800 квадратных метраў. Крыху змянілася і канцэпцыя. З'явілася вялікая зала для прывазных выставачных экспазіцый. З'явіцца ў музеі і зала гісторыі

Бялыніцкага краю — тут можна будзе даведацца, як разіваўся раён са старажытнасці да сучаснасці. Адной з цэнтральных экспазіцый застанецца галерэя Бялыніцкага-Бірулі — тут размесціць яго карціны, распавядуць пра эпізоды з жыцця. Будучы прадстаўлены і некаторыя асабістыя рэчы майстра.

Яшчэ адна цікавая задума музейшчыкаў — зала духоўнасці, у якой цэнтральным

экспанатам стане фрэска «Нясенне крыжа», ці «Узыходжанне на Галгофу». У канцы 70-х гадоў мінулага стагоддзя мастак-рэстаўратар Юрый Маліноўскі разам з калегамі ўратавалі яе з разбуранага манастыра кармелітаў у Бялынічах. Пазней ён жа займаўся кансервацыяй і рэстаўрацыяй твора, а цяпер размяшчае фрэску пад сцяпеннямі новага музея.

Яўгенія ШЫЦЬКА

вектар

Чытальны дэсант у Беразіно

Летні праект Бярэзінскай раённай бібліятэкі «Чытай-дворык у Беразіно» ў жніўні пашырыў сваю кніжна-творчую прастору на меру інтэлектуальных патрэб жыхароў райцэнтра. Тры дні запар — з раніцы да вечара — гараджан рознага ўзросту радаваў «Чытальны дворык» у цэнтры горада каля кінатэатра і дазваляў змястоўна адпачыць.

Папулярызаванні чытання на свежым паветры спрыялі каляровым стэлажам, столікі з перыёдыкай і лавачкі, чамадан кніжных цікавінак, выстаўкі-прэзентацыі «Залатая паліца бібліятэкі» з краянаўчымі навінкамі і хітамі летняга сезона. Бойка праходзіла агітацыя «Запішыся ў бібліятэку (пахваліся любімай кнігай)» — і атрымай прыз!».

Вулчын тэатр «Жывая кніга» ілюстраваў рэйтангавы апавяданні з літаратурна-мастацкіх часопісаў «Нёман», «Полымя» і «Вясёлка», адзначаныя чытацкай прахільнасцю бярэзінцаў. Сеансы смехатэрапіі на «лавачцы аптымістаў» уключалі гумарэскі часопіс «Вожык», мініяцюры і інтэрмеды з праявамі камедыянага ў жыцці на тэмы

ўзаемадосін бацькоў і дзяцей, сям'і, каханья.

Самым вясёлым уручаліся прызы. Тыя, у каго не ставала тонуса весялоці, атрымлівалі вітамін-смехатрын. Юным наведвальнікам чытай-дворыка супрацоўнікі бібліятэкі прапанавалі «кніжныя жмуркі» з Бабай Ягой, смяшынкі клоўна, паэтычны экспромт «Вершы з кішэні», мастацка-тэатралізаваныя «чытанні ў кружок» пранікнёных апавяданняў беларускіх аўтараў Т. Гарэлікавай, В. Кадзетавай, В. Строкіна, Л. Кебіч, У. Сцяпана па праблемах міласэрнасці, сяброўства, маралі.

Можна было бясплатна

асважыцца вітамінным сокам, «смачна» працятаўшы вершы і кароткія гумарэскі, прадстаўленыя на ўпакоўках напояў. Чытай-дворык з ахвотай наведвалі бабулі з унукамі, маладыя матулі з дзеткамі, сталыя гараджане, госці райцэнтра. Спартыўны тонус дазвалялі падтрымаць батут і дзіцячы аўтадром, добры эмацыянальны настрой навявала лёгкая музыка.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, фота аўтара

між іншым

Што абяцае «Файны сезон»?

Тэатральнае жыццё паступова адраджаецца — у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі 18 жніўня пачынаецца новы, 29-ы па ліку, сезон, што атрымаў назву «Файны». Яго адкрые спектакль Яўгена Карнягі і Кацярыны Аверкавай «Шлюб з ветрам».

Парадуе РТБД і прэм'ерамі. Так, у верасні будзе магчымасць убачыць казку «Таямніца чароўнага календара». Рэжысёр Святлана Навуменка стварыла яе па п'есе Міхаіла Варфаламеева «Парася Кнок». Падрыхтуе новы спектакль і мастацкі кіраўнік тэатра Аляксандр Гарцуеў: у снежны плануюць прадставіць яго пастаноўку па п'есе «Калека з вострава Нішмаан» брытанскага драматурга і рэжысёра Марціна Макдонаха.

Між тым, у РТБД імкнучца працягваць праекты, што пабачылі свет у мінулым «Сезоне сяброў», які, дарэчы, часткова праходзіў у рэжыме анлайн. Напрыклад, за час існавання праекта «РТБДом» яго стваральнікі заўважылі, што паказ спектакляў анлайн — цудоўная магчымасць не толькі для глядачоў, але і для актёраў. Таму праект працягнецца, да таго ж з перспектывай стаць традыцыйным для кожнага сезона. Таксама плануецца працягваць «Дыялогі ў закулісі» — серыю інтэрв'ю артыстаў Гражыны Быкавай і Мікалая Стонькі. У планах Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі — арганізацыя шэрагу анлайн-сустрэч з замежнымі калегамі, а таксама змяненне фармату праекта *Public Talk*. Цяпер ужо ў афлайн-рэжыме будуць ладзіць абмеркаванні спектакляў і актуальных тэм з тэатральнымі крытыкамі, рэжысёрамі, драматургамі, псіхалагамі і лідарамі меркаванняў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

фоташтрых

Малюнак, які лечыць

У Мастацкай галерэі горада Полацка прайшла сустрэча з нямецкім мастаком-графікам Ёргам Леманам у межах майстар-класа па нейраграфіцы. Гэта метад арт-тэрапіі, які дапамагае палепшыць эмацыянальны стан, зразумець прычыны асабістых праблем і ліквідаваць іх.

Падчас сустрэчы з мастаком наведвальнікі мелі магчымасць даведацца пра гісторыю гэтага незвычайнага мастацтва і задаць аўтару пытанні, якія іх цікавілі. Ва ўтульнай, амаль хатняй абстаноўцы наведвальнікі Мастацкай галерэі паспрабавалі сябе ў новай тэхніцы. Ёрг Леман ахвотна дзяліўся некаторымі хітрасцямі творчага працэсу, калі ўбачыў непадробную цікавасць да сваёй творчасці.

Міра ГҮКОВІЧ

Фота прадстаўлена Мастацкай галерэяй.

зваротная сувязь

Сонца ў халоднай вадзе

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раніца» прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Дануты Бічэль-Загнетавай і паэтаў пачатку ХХ стагоддзя. Праграма «Паэзія ХХІ стагоддзя» прапануе творчасць Іны Фраловай.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і матэрыяламі «ЛіМа». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з галоўным

рэдактарам часопіса «Роднае слова» Наталляй Шапран.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі рамана Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вырвіча, шкаляра і шпега», у «Радыёбібліятэцы» — твора Франсуазы Саган «Крыху сонца ў халоднай вадзе». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць апавяданні «Бітва» Роберта Шэклі, «Грачаныя» Максіма Лужаніна, а таксама навелу «Руды кот» Анатоля Эзэка.

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучаць дзве дзеі

радыёверсіі спектакля Купалаўскага тэатра «Тутэйшыя» паводле п'есы Янкі Купалы. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра перад мікрафонам чакае заключная частка радыёспектакля «Маскарад» па аднайменным творы Міхаіла Лермантава.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Янкі Маўра «ТВТ».

Падрабязны расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by.

15 жніўня — 155 гадоў з дня нараджэння Вацлава Бубноўскага (1865—1945), беларускага і польскага скульптара, кераміста, мастака.

16 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Падлужнага (1935—2005), мовазнаўца, заслужанага дзеяча навукі Беларусі.

16 жніўня 70 гадоў споўнілася Валерыю Каралёву, рэжысёру, кінааператару.

16 жніўня 80-гадовы юбілей святкуе Філіп Валянцінаў (Валянцін Філіповіч), пісьменнік.

16 жніўня 80-годдзе адзначае Міхаіл Шыманскі, заслужаны работнік культуры БССР.

16 жніўня 65 гадоў споўнілася Генадзію Аўласенку, пісьменніку.

17 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Нікіцевіча (1925—1994), мовазнаўца, педагога.

18 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Леаніда Дубара (1925—1978), жывапісца, графіка.

19 жніўня 55-гадовы юбілей святкуе Эліна Міхаленка, пісьменніца.

19 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння Алеся Жаўрака (Аляксандра Сінічкіна) (1910—1942), паэта.

19 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Мінейкі (1925—2001), жывапісца.

19 жніўня 85-годдзе адзначае Алег Казак, жывапісец, педагог.

19 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Віктара Кірычэнкі (1935—1974), спевака, заслужанага артыста БССР.

20 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Барыса Міцкевіча (1925—1983), літаратуразнаўца.

20 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэння Галіны Саламянкі, мастачкі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

«ЛіМ»-люстэрка

Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» пройдзе з 6 па 13 лістапада, паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны». Арганізатары спадзяюцца, што восенню будзе магчымасць правесці афлайн-мерапрыемствы з паказамі кіно на вялікім экране, лекцыямі, сустрэчамі ды ўрачыстымі цырымоніямі. Ва ўмовах нестабільнай эпідэміялагічнай сітуацыі будзе рабіцца ўсё магчымае, каб сустрэчы прафесіяналаў індустрыі і аматараў кіно праходзілі бяспечна. Арганізатарам XXVII фестываля выступіла Цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн». Заснавальнікі — Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт з удзелам Белтэлерадыёкампаніі, Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» і Беларускага саюза кінематаграфістаў.

Тэматычная выстаўка «Будучыня за моладдзю!», прысвечаная Міжнароднаму дню моладзі, працуе ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, перадае БЕЛТА. Экспазіцыя раскрывае сацыяльныя, культурныя, эканамічныя і палітычныя аспекты становішча моладзі ў сучасным грамадстве. НББ прадставіла больш за 100 выданняў, сярод якіх — публікацыі замежных і айчынных аўтараў, дакументы міжнародных арганізацый на рускай і англійскай мовах. «Наведвальнікі змогуць азнаёміцца з інфармацыяй аб дзяржаўнай маладзёжнай палітыцы Беларусі, становішчы маладых людзей у сучасным свеце, іх правах, здароўі і адпачынку, аб адукацыі і рынку працы. Выстаўка ўяўляе цікавасць для выкладчыкаў, дзеячаў навукі, студэнтаў, спецыялістаў у галіне дэмаграфіі, сацыёлагаў, работнікаў органаў дзяржаўнага кіравання, будзе ўсіх, хто цікавіцца пытаннямі маладзёжнай палітыкі ў нашай краіне і свеце», — расказалі ў бібліятэцы. Выстаўка прадоўжыцца па 14 верасня.

Арганізатары расійскага кінафестываля «Кінатаўр» абвясцілі праграму 31-га агляду, які пройдзе з 11 па 18 верасня ў Сочы. У асноўны конкурс трапілі такія стужкі, як «Горад заснуў» Марыі Ігнаценкі, «Кітабой» Філіпа Юр'ева, «Маша» Анастасіі Пальчыкавай, «Трое» Ганны Меліян, «Доктар Ліза» Аксаны Карас ды іншыя. Кароткі метр будуць прадстаўляць «Kljaksy» Дзмітрыя Новікава, «Гавораць» Нікі Якаўлевай, «Зява» Юліі Белай, «Свята» Наталлі Канчалюскай, «Рыба» Віталія Уйманова і г. д. Журы асноўнага конкурсу ўзначальвае Барыс Хлебнік, журналіст кароткаметражнага кіно — Клім Шыпенка. Свята адкрыецца анімацыйным фільмам Андрэя Хржанойскага «Нос, альбо Заговор не такіх», які распадаецца пра пісьменніка Мікалая Гогаля і кампазітара Дзмітрыя Шастаковіча. Раней стужка ўдзельнічала ў фестывалі ў Ратэрдаме і Ансі, дзе атрымала прыз журы. У рамках закрыцця адбудзецца паказ фільма «Дарагія таварышы» Андрэя Канчалюскага, што ўвайшоў у праграму фестывалю ў Венецыі.

Удзельнікі брытанскага рок-гурта Muse абвясцілі, што іх канцэртны фільм «Simulation Theory», прысвечаны аднайменнаму альбому 2018 года і сусветнаму туру 2019 года, выйдзе 17 жніўня. Як паведамляе РІА «Новості», стужка з'явіцца ў гэты дзень ва ўсіх кінатэатрах IMAX, а затым, 21 жніўня, на медыяплатформах. Вядома, што стужка складаецца з кадраў шоу, якое гурт прадставіў на арэне O2 у Лондане. Ствараў праект рэжысёр Ланс Дрэйк. Музыканты назвалі сваё кіно «ўласнай версіяй» легендарнага фільма гурта Pink Floyd «Пінк Флойд: Сцяна» 1982 года, заснаванага на альбоме рокераў «The Wall». Мяркуючы па трылеры, размешчаным на YouTube, Muse таксама выкарыстаў анімацыю і розныя метафарычныя вобразы, звязаныя з космасам і навукова-фантастычным светам 80-х гадоў мінулага стагоддзя.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Побач пчала і чалавек...»

У праваслаўнай традыцыі шануюцца тры святы, прысвечаныя Усяміласціваму Спасу — Ісусу Хрысту і Прасвятой Багародзіцы. Першы Спас — мядовы, адзначаецца 14 жніўня. З яго пачынаецца Успенскі пост.

«Мядовы спас меду прыпас», — кажуць у народзе. А яшчэ гэта дзень пчалароў. Напярэдадні яны дастаюць мёд з вулляў, каб асвяціць яго ў царкве на само свята. Была традыцыя асвячаць і букеты-абярэгі з мяты, пшаніцы, чабору, рамонаў, календулы ды маку. Дарэчы, свята мае і іншую назву — Макавы Спас альбо Макавей, бо якраз саспявае мак. Акрамя таго, у гэты дзень асвячалі яшчэ і ваду, таму свята называлі часам і Спас на вадзе ці Мокры Спас.

Лічыцца, што Мядовы Спас завяршае лета, свята — як мяжа паміж летнім і восеньскім цыклам работ: са Спаса пачыналі сяўбу азімых, капалі раннюю бульбу. Паводле народнага календара, на Спас пачыналася ранняя бабіна лета. Казалі: «Прыйшоў спас — і лета ад нас». Згодна з традыцыяй, на Мядовы Спас нашы продкі не прыбіралі ў хаце, забаранялася гучна размаўляць і тым больш сварыцца. Дый нашто, калі гэта самае салодкае свята — гаспадыні пяклі і частавалі рознымі ласункамі: булачкамі з макам, блінамі ды мядовымі пернікамі, якія падавалі з маляком ці квасам. У гэты дзень ладзіліся кірмашы, на якіх прадавалі садавіну, гародніну, мёд.

Традыцыя святкавання Спаса вядомая нашым продкам здаўна. Прычым не

*Антось бярэ куроўдым, сіта,
Глядзіць на гэты рой сярдзіта:
Вось не было яшчэ бяды!
Загнаў жа чорт яго туды!*

Далей пісьменнік з характэрнымі для яго лёгкасцю і досціпам апавядае, як няпроста далася Антосю пчаларская навука:

*Палез Антось перш на драбінах,
З драбін цярэбіцца ў галінах.
Сяк-так прыладзіў сіта крышку,
Абрус адсунуў, бярэ лыжку
І толькі чуць крануўся рою,
Гудзе пчала над галавою,
Другая ў вуха — тыц знячэўку!
Схіснуўся дзядзька наш на дрэўку
І мімавольна — хоп за сук!
Тут сіта выехала з рук,
А патрывожаныя пчолы
Спяваюць хорам, як анёлы,
Але кусаюць па-чартоўску.
«Згары ж ты лепей, рой такоўскі!»
Угнуўся дзядзька — няма рады,
На землю падаюць прылады,
За імі дзядзька наш накропам
З вярбы на землю шушнуў снопам.
Сханіўся дзядзька ды наўцекі,
Бяжыць, як бы шалёны нейкі,
Бяжыць дваром між хлевушкамі,
Ад пчол бароніцца рукамі
Ды пад салаш бяжыць пад стрэху.
Было бяды тут, было смеху!..*

...Эх, і нясоладка ж давалася новаспечанаму пчалару, як паджгалі яго пчолкі! Пэўна, якраз яму было і не да смеху.

Васіль Шаранговіч «Падгляд пчол». Ілюстрацыя да раздзелу паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».

толькі славянам, але і іншым еўрапейскім народам. Гэта адно з самых старажытных свят земляробчага календара, прымеркаванае да часу высыпання ўраджаю.

Работы, што мелі характар сталага звычаю, звязаныя з вуллямі і мёдам, называліся «падгляд пчол». Так, паводле народных прыкмет, да Мядовага Спаса пчолы перастаюць насіць мядовыя ўзяткі. У гэты дзень падразалі соты. У знакамітай паэме Якуба Коласа «Новая Зямля» ёсць цэлы раздзел з адпаведнай назвай, прысвечаны гэтаму звычаю:

*У летні поўдзень — была спёка —
Выходзіць рой, снуе высока
І на вярбе ўгары садзіцца —
Ніяк туды не падступіцца.*

А вобраз пчалы стаў адным з сакральных у беларускай літаратуры, згадаць хаця б «Пчаліную матку» Анатоля Сыса... Ёсць цыкл «пчаліных» вершаў і ў паэта з Берасцейшчыны Міколы Папекі ў яго зборніку «Чарнавікі». Пчала з'яўляецца сімвалам працавітасці, нястомнай стваральнай (і ў той жа час самаахвярнай) працы, жыцця, дабыні:

Пчала і чалавек

*Так вялося стагоддзямі:
побач
пчала і чалавек,
і ўдосталь было
мёду і воску,
свечак Богу,
а людзям півта.
Ды сталася неверагоднае*

Фота з архіва «ЛіМа».

*стагоддзем
Уранавага яблыка —
змялела мёду джарэла.
І цяпер неверагоднае
жыццё,
ды зайздросна-карыслівае
смерць.
І канае пчала працавітая,
а ў ёй чалавек.*

Не сакрэт, што ў выніку экалагічных зрухаў, шырокага выкарыстання хімічных рэчываў колькасць пчол няўхільна змяншаецца, — яны выміраюць. Лірычны герой занепакоены станам роднай прыроды, ён прадбачыць немінучую, няўхільную катастрофу. Усё — ва ўсім, альбо на нябачным метафізічным узроўні мы ўсе звязаныя не толькі паміж сабой — чалавек з чалавекам, — але і з тым, што нас акаляе: рэчкай, дрэвам, кветкай, птушкай, братамі нашымі меншымі. Мы ўсе ўяўляем сабою адзіны арганізм, сусвет, і калі ў пэўнай яго частцы з'явілася хвароба, яна не міне бяспследна (а мо і апынецца фатальнай) для ўсяго цэлага. На такія невясёлыя разважанні натхняе «лірычная пчала» Міколы Папекі.

Але ёсць у паэта творы і іншай таленнасці, мажорнай. Цудам алітэрацыі

з'яўляецца верш «Пчалінік ля Шэйпіцкай гары»:

*Выплакаліся хмараў шэрыя павалокі,
растулілася векамі шчыльных аблокаў
яснае сонейка, сыпле зыркы вокам.
Прайшла навалыніца зусім недалёка.
У мядзяністых грэчак,
у расяністых траваў
вецер ввіцерае вымытыя твары.
Ярая пчаліна паляцела ў поле,
зранку абтрапала крыллем наваколле, —
валачэ ў вулей мядку поўнае волле.
Пасылае сонейка бліскучыя зыркы,
нараджае фарбаў, гукаў рытмы...
...Адкуль наляцела знячэўку, скрытна
не ўхвалена лысым сапляшнікам рыфма?*

Рытмічнае чаргаванне «в-с-з-л-р-в» так і нагадвае палёт пчалы над кветкай. Нечаканае завяршэнне верша абрынае высокае лірычнае гучанне, створанае паэтам карціна ідыліі разбіваецца на ашчэпкі... Але адчуванне найвышэйшай гармоніі застаецца. Бо як і ў жыцці: урачыстае і побытавае, велічнае і нізкае, сур'езнае і камічнае суіснуе побач, ад любові да абьяквасці — адзін крок, калі ў прыродны крайдід уваходзіць чалавек — мікрасусвет замірае...

Яна БУДОВІЧ

Салодкая ўзнагарода — не за «салодкае» жыццё

Узнагарода можа быць салодкай... У літаральным сэнсе! Берасцейская літаратурная мядовая прэмія ўпершыню была ўручана ў 2001 годзе. Заснаваў яе пісьменнік Мікола Папека, прафесійны пчалар, гаспадар-прысядзібнік. «Здабываю хлеб з дапамогай пчалы», — распавядаў пра сябе творца, сам у 1999 годзе лаўрэат прэміі «Гліняны Вялес».

Штогод пуд мёду атрымлівае пісьменнік Берасцейшчыны за таленавітыя творы, за актыўную грамадскую пазіцыю. Першымі з пераможцаў былі Алесь Каско, Мікола Купрэў (апошняму яна была прысуджана пасмяротна, мёд атрымала яго дачка Святлана). Летась смачнай узнагародай адзначылі зборнік паэзіі Міколы Пракаповіча. Сярод пераможцаў былі і літаратары з іншых рэгіёнаў і нават краін, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё літаратурных сувязяў Брэсцкага рэгіёна. Так, украінская паэтэса Ніна Горык была ўзнагароджана за зборнік берасцейскіх літаратараў, які пабачыў свет у Луцку, пераствораны ёю па-ўкраінску. За літаратурнаўчыя даследаванні і папулярныя творчасці Міколы Купрэва атрымаў прэмію і Леанід Галубовіч.

Сама ідэя ўзнікла падчас творчых сустрэч, у гутарках і разважаннях пра літаратуру з аднадумцамі і калегамі па пыры, распавядаў Мікола Папека. У энцыклапедыях XIX стагоддзя зафіксавана, што нашы продкі ў далёкі дахрысціянскі перыяд мёд і воск прыносілі ў ахвяру сваім багам. Ёсць тут штосьці сімвалічнае — за горыч і адчай, за боль і аголены нерв, душэўныя пакуты і бяссонныя ночы, якімі, па сутнасці, і ствараецца сапраўдная літаратура — творца атрымлівае пэўную кампенсацыю для падтрымкі здароўя і добрага стваральнага настрою...

Яна БУДОВІЧ

Верш як падстава для следства

У навуковы ўжытак верш Яна Баршчэўскага *Rozmowa Chłorow* паводле рукапісу са следчае справы *Аб непапарадкаванні сялян мястэчка Крошыні свайму памешчыку Юрагу* (копія рукапісу П. Багрыма, а таксама чарнавік перакладу на расейскую мову захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі ў г. Гродна) увёў Ісідар Бас: спачатку ён згадаў пра верш у артыкуле «Каму належаць вершы?», а пазьней двойчы апублікаваў яго ў 1969 г. Але, як вядома, гісторык літаратуры выявіў адно толькі копію верша. Таго славутага верша, які ў маі 1828 г. прачытаў перад высокім расейскім саноўнікам — гродзенскім цывільным губернатарам Міхайлам Бабяцінскім — Паўлюк Багрыма.

Лёс і «шляхі» арыгіналу («Спісокъ стиховъ съ рускимъ на скоро переводомъ, рассказываемыхъ однимъ ученикомъ означенной школки сыномъ тамошняго слѣсаря мальчиномъ 15^и лѣтъ и его рукою писанныхъ») аказаліся даволі забытыя. Праўда, удадалася прасачыць значную частку «шляху» рукапісу П. Багрыма:

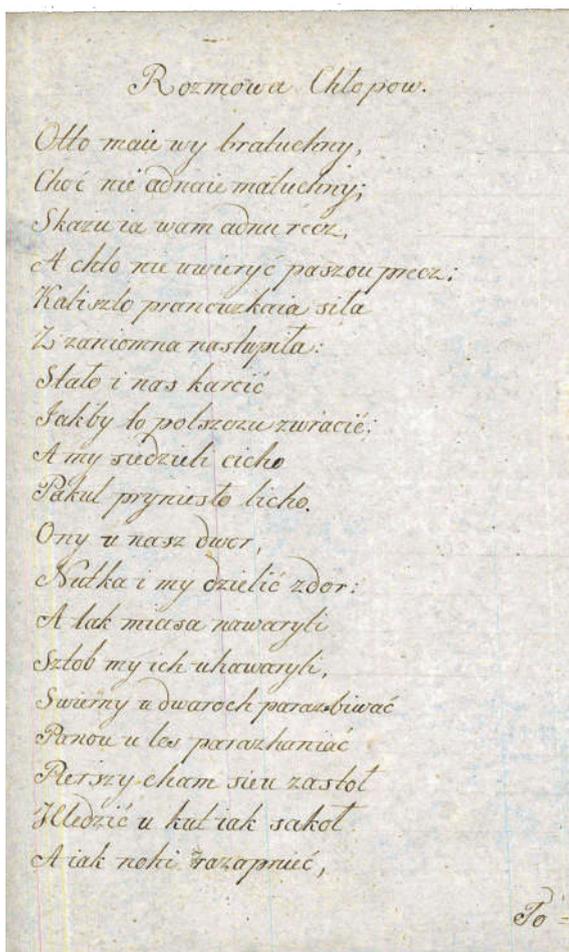
1. Гродзенскі цывільны губернатар Міхайла Бабяцінскі далучыў яго да свайго рапарту пра наведванне ім Крашына і «увѣщеванія» сялян (М. Хаўстовіч, Даследаванні і матэрыялы: Літаратура Беларусі канца XVIII—XX стагоддзя, том чацвёрты, *Warszawa*, 2018, с. 57—61, а таксама: М. Хаўстовіч, Даследаванні і матэрыялы: Літаратура Беларусі XIX — пачатку XX стагоддзя, том пяты, *Warszawa*, 2019, с. 37—41) і выслаў 3 чэрвеня 1828 г. у Варшаву цэсарэвічу Канстанціну.

2. Цэсарэвіч Канстанцін 10 чэрвеня загадаў апекуну Віленскае навучальнае акругі Мікалаю Навасільцаву правесці следства адносна Крашынскае школки і пераслаў яму рапарт М. Бабяцінскага «с двумя приложениями» (трэба думаць: рукапісам П. Багрыма і перакладам верша на расейскую мову).

3. М. Навасільцаў 16 чэрвеня прапанаваў рэктару Віленскага ўніверсітэта Вацлаву Пелікану «при возвращении сих бумаг сообщить мне по содержанию оных свое заключение».

4. В. Пелікан 22 чэрвеня «предписал» дырэктару вучылішчаў Гродзенскае губерні Ігнацы Брадоўскаму «тотчас с получением сего отправится в местечко Крошин и самое точнейшим образом войти в обстоятельство сего дела и последующем донести мне по эстафете с вашим мнением при возвращении и означенных бумаг».

5. І. Брадоўскі, «произведя следствие относительно учреждения в местечке Крошине парафиальной школы и преподаваемого в оной детям учения», выслаў 17 ліпеня В. Пелікану «оное <...> со всеми приложениями».

Рукапіс Паўлюка Багрыма.

6. В. Пелікан 19 ліпеня пераслаў атрыманае ад І. Брадоўскага разам са сваімі высновамі М. Навасільцаву ў Варшаву.

І след рукапісу П. Багрыма на гэтым губляўся, але можна было меркаваць, што М. Навасільцаў ужо ў ліпені 1828 г. даслаў усе матэрыялы справы цэсарэвічу Канстанціну.

Наколькі мы ведаем, гісторыкі літаратуры спрабавалі адшукаць архіў канцылярыі цэсарэвіча Канстанціна ў розных інстытуцыях СССР і Польшчы. Можна, нават спадзяючыся выявіць не толькі верш *Rozmowa Chłorow*, пра які ішла гаворка ў следчай

справе, але і творы П. Багрыма, бо памяталі пра сшытак («sekstern»: польскае слова *sekstern* сапраўды мае значэнне «сшытак». Але адначасна гэты і «чарнавік», і «сшытая кніжачка», а часцей за ўсё — «аркуш паперы, складзены ў шэсць столак»), адабраны, як пісаў Ігнацы Яцкоўскі, у Пётрака.

Страчанае (зрэшты, а чаму страчанае?) ляжала побач. Мы чамусьці не звярталі ўвагу на паперы Гродзенскае канцылярыі цывільных спраў цэсарэвіча, якія захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве ў Гродна. Адна з гэтых спраў цалкам прысвечаная «крашынскай»: *Справа па скарге сялян мяст. Крашына Наваградскага пав. пра жорсткае абыходжанне з імі, абязжаранне іх павіннасцямі памешчыкам гэтай ж павета Юрагаю Станіславам*. Яна доўжылася з 31 жніўня 1826 г. да 5 чэрвеня 1829 г. Яе аб'ём — 448 аркушаў — большы за аб'ёмы усіх іншых «крашынскіх» спраў разам узятых. Тут знаходзяцца пераважна арыгіналы дакументаў, вядомых паводле копій з іншых архіваў, але сустракаюцца і цалкам нязнаныя. Напрыклад, *Копія съ Привилегіи Королемъ Зигисмундомъ 1^м въ 1539 году жителямъ мѣстечка Крошина устанавливающей платежъ чиншовъ отъ Мѣщанъ и разные для нихъ вольности*. Тут і рукапіс П. Багрыма (а таксама і белавы варыянт перакладу гутаркі на расейскую мову): складзены паліам аркуш паперы даў чатыры старонкі, запісаны акуратным і каліграфічным вучнёўскім почыркам. Хлапчук у асобных месцах памыляўся, дык старанна папраўляў літары. Перапісвальнік гродзенскае губернскае канцылярыі быў, у асноўным, дакладны, хоць і дазваляў сабе ўносіць праўкі: ставіў знакі прыпынку (20 выпадкаў), папраўляў злітнае і асобнае напісанне (9), правільна ўжываў вялікую літару (3), але часам няўдала расчытваў напісанае П. Багрымам: замест літары *u* пісаў *w* (5); няўважлівы быў да дыякрытычных знакаў: замест *ż* — *z* (4); памыляўся: замест *maie* — *moie*, *razapnieć* — *razaprieć*, *prystupić* — *prystupissie*, *razumulż* — *rozumulż*.

Цяпер можна сказаць, што мы маем са спадчыны П. Багрыма не толькі жырандолю, але і перапісаную рукою славутага крашынца *Rozmowa Chłorow* Я. Баршчэўскага. Захоўваецца яна ў НГА РБ у Гродна: ф. 6 [Гродненская канцелярыя гражданскіх дел цэсарэвіча, главнокомандующего Литовским отдельным корпусом], воп. 1 [За 1822—1830], адз. зах. 199 [Дело по жалобе крестьян мест. Крошин Новогрудского у. о жестоком обращении с ними, обременении их повинностями помещиком того же уезда Юрагой Станиславом], арк. 298 — 299 v.

Мікола ХАЎСТОВІЧ

Беларусалюб з роду Гарэцкіх

Дзякую Богу, што некалі пазнаёміў і звёў мяне з Радзімам Гаўрылавічам Гарэцкім. Выдатны чалавек, што ў наш час набывае асаблівую каштоўнасць. Дасведчаны вучоны, аддадзены навуцы не дзеля кар'еры, а па прызванню і Божаму спрыянню. Апантаны Беларуссю, Радзім Гарэцкі робіць усё магчымае і нават немагчымае, каб ва ўсіх справах Беларусі станаўлася лепей. Мо за ягоную незвычайную і гарачую апантанасць сёй-той не хоча гэтага бацьчы альбо прызнаваць, але ж ад гэтага Радзім Гаўрылавіч не становіцца меншым беларусалюбам. Дай Бог кожнаму з нас хоць маленькую часцінку таго імпэту, апантанасці і актыўнасці, якімі валодае Радзім Гаўрылавіч і якія не саромеецца і не баіцца праяўляць.

Робіць, бо так рабілі ўсе з роду Гарэцкіх. Не крычалі, не ляманталі, стойка пераносілі непрыемнасці, мужна зносілі крыўды, настойліва дабіваліся свайго, калі ў гэтым сваім былі цвёрда перакананыя. Часта рабілі тое, што лічылі патрэбным і карысным, нават не маючы стопрацэнтнага пераканання, што даб'юцца свайго. Рабілі, бо хацелі верыць, што гэта патрэбна, што зроблена будзе запатрабавана. Не сёння,

дык заўтра, не намі, дык нашымі пераемнікамі.

Як я часам жартую з іншай нагоды: напісанае застанецца, а ненапісанае не надрукуецца. А калі рыхтаваць і назапашваць, то прыйдзе лепшы час. Але што рабіць, калі зараз няма запаса, няма настрою, няма жадання? Вось чаму я заўсёды, мо часцей цішком, па-добраму зайздросціў актыўнасці і нястомнасці Радзіма Гаўрылавіча. Хоць і спавядаю яшчэ адзін прынецп: кажы людзям добрыя словы, пакуль яны самі іх чуюць. О, каб жа так заўсёды было.

Я нарадзіўся ў 1948 годзе. Мой колішні намеснік і апантаны беларусазнаўствам чалавек, сённяшні галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты», а колішні першы намеснік міністра культуры і друку Уладзімір Аляксандравіч Гілеп — у 1938 годзе. А Радзім Гаўрылавіч Гарэцкі ў 1928 годзе. Кожны праз дзесяць гадоў. І ўсіх нас аб'яднаў Беларускі фонд культуры, дзе кожны з нас ў меру сваіх сіл і здольнасцяў стараецца рабіць карысныя для беларусазнаўства справы. Ды вось чуд — сёння на сталай, з зарплатай, працы толькі Радзім Гаўрылавіч. Кожны дзень ходзіць у сваю любімую Нацыянальную акадэмію навук, даследуе,

вывучае, піша артыкулы і шмат справаздач — так трэба, абставіны патрабуюць. Дый каб выдаць гэтулькі кніг, напрамую не звязаных з ягоным навуковым абсягам, але так запатрабаваных чытачом і карысных для нашага беларусазнаўства, трэба быць Гарэцкім. Адзін прыдуманым ім жыццёвы меланж чаго варгы: чытай, перачытай і зноў чытай — столькі ў ім думак, разваг, фактаў, што хопіць і для будучых даследчыкаў нашага сённяшня будаўніцтва свайёй незалежнасці і дзяржаўнай моцы.

Калі не ўсе, то большасць гэтых кніг ёсць і ў мяне. Многія з дарчымі надпісамі. Не дзяжурнымі, не з нагоды, а ад сэрца. Згадаю ж адзін — у кнізе Радзіма Гарэцкага «Апантаны Бацькаўшчынай». Жыццёвы меланж — 2» («Кнігазбор», 2018). Гэта год майго 70-годдзя, гілепавага 80-годдзя і 90-годдзя Радзіма Гаўрылавіча. Вось ён і напісаў мне: «Шчыра віншуюем дарагога Анатоля Іванавіча з 70-годдзем. З сяброўскімі пачуццямі Галіна і Радзім Гарэцкія, 15.06.2018. Мінск, — і асобна на цэлую кніжную старонку: — Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу — ня толькі волату беларускай культуры, але і ўладару шматлікіх талентаў: майстар прыгожага

пісьменства — у прозе, перакладах, крытыцы, публіцыстыцы; цудоўны прамоўца, які выступае як спявак; артыстычны ад Бога, які мог бы стаць зоркай нацыянальнага драматычнага тэатра; выдатны арганізатар, а таму вядомы палітычны, дзяржаўны і грамадскі дзеяч (бліскучы дыпламат, адзін з найлепшых беларускамоўных міністраў, сябра шэрагу таварыстваў і інш.; калекцыянер розных каштоўнасцей); адданы незабыўнай і прыгожай малой Радзіме, дзе шчыра палюбіў родную мову, народ, прыроду і мілую кветку-васілёк, таму і стаў Максімам Валашкай; вельмі важна, што ён чалавек добразычлівы, напоўнены гумарам, шчодрасцю, каханнем, шчаслівы ў сям'і і верны ў сяброўстве — з пажаданнямі не губляць, а толькі развіваць свае выдатныя якасці і тым самым садзейнічаць нацыянальнаму адраджэнню Бацькаўшчыны. Сардэчна — Радзім Гарэцкі. 19.06.2018».

Толькі за адны гэтыя словы — невымоўная падзяка Радзіму Гаўрылавічу. О, каб хоць часткова збылося тое, пра што ён піша! Але і за тое дзякуй, што падмеціў, пажадаў, напісаў. Напісанае ж — застанецца...

Анато́ль БУТЭВІЧ

Яблычны спас — для ўсіх нас

«Абнавіць» сваю памяць заўсёды прыемна. Калі гэта адбываецца нечакана — тым больш. Маю на ўвазе песню на вершы Уладзіміра Мазго «Варажба». Яна даўно мне падабаецца, але асабліва ўразіла ў выкананні заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Іны Афанасьевай (нядаўна, як вядома, ёй прысвоена ганаровае званне «народная») на яе двойчы юбілейным вечары — 2 лістапада 2018 года ў Палацы рэспублікі прымеркавала творчую справаздачу да свайго 50-годдзя і 30-годдзя пачатку канцэртнай дзейнасці. Жывое гучанне — зусім не тое, што ў запісе, ды яшчэ па радыё, з магнітафона, а то і праз інтэрнэт. А тут і магчымасць бачыць абаяльную спявачку. Услухоўваючыся ў яе выкананне, міжвольна хочацца следам паўтараць:

*Прыгадаю твой голас і смех.
Я кахаю — і гэта не грэх.
Вобраз твой назаўжды зберагу,
Прааню варажбаю тугу.*

Прыеў:

*Варажба, варажба —
І надзея, і журба.
Варажбой, варажбой
Заварожана табой.*

Сёй-той паціху і падпяваў, бо таксама любіць гэтую чужую песню. Але пра «абнаўленне» маёй памяці... Як жа я абрадаваўся, калі разгарнуўшы кнігу Уладзіміра Мазго «Знічкі радасці», выпущаную выдавецтвам «Беларусь», што гэты ягоны томік выбранага атрымаўся такім шматбачным: вершы, песні, лірычныя мініяцюры. Натуральна, у раздзеле «Мелодыя душы» знайшоў і песню «Варажба». Перш чым чытаць гэты твор, пачаў прыгадваць тое з яго, што запомнілася. А пасля пазнаёміўся з ім цалкам. Потым нанова адкрыў для сябе

і іншыя песні У. Мазго, якія ў многіх на слыху: «Мой рабінзон», «Начны вакзал», «Дачнікі», «Святло вачэй», «Бацькоўская хата»... А яшчэ, памятаецца:

*— Ах, Алезь, Алезь! Да мяне не лезь,
Адчапіся ад мяне — ты гарачы ўвесь.
Запалаю — пакахаю я,
А ў цябе раўніва жонка і ў мяне сям'я!..*

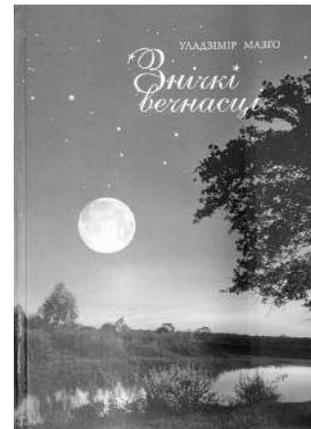
Вядома ж, гэта песня «Вечарынка». Ды калі шчасціць, то шчасціць. Не спадзяваўся, што сустрэча з «Варажбой» прадоўжыцца ў раздзеле «Незабыўнае», у якім У. Мазго аб'яднаў свае лірычныя мініяцюры. А ў мініяцюры «Наваражыла» чакала яшчэ адна неспадзяванка. Уладзімір Мінавіч пісаць песні пачаў яшчэ вучнем, а выконваў іх школьны вакальна-інструментальны ансамбль. А першай прафесійнай песняй стала менавіта «Варажба». «Недзе ў 1992 годзе мне патэлефанавалі тады яшчэ маладыя кампазітары Сяргей Герута і Павел Яроменка і прапанавалі супрацоўніцтва. І я з вялікім задавальненнем перадаў некалькі вершаў аднаму, а некалькі — другому музыканту», — раскаваў сам паэт. Да верша «Варажба» музыку напісаў С. Герута і паказаў гэтую песню Іне Афанасьевай, з якой працаваў разам у Дзяржаўным канцэртным аркестры пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга.

Лірычныя мініяцюры У. Мазго — лаканічныя, не абцяжараныя непатрэбнымі падрабязнасцямі, чым грашаць некаторыя з тых, хто, згадваючы асабістае, страчвае пачуццё. Хоць асобныя факты на першы погляд не такія і значныя, дзякуючы ўмелай падачы, яны нясуць у сабе тую важную напоўненасць, якая лішні раз упэўнівае: у жыцці няма нічога дробязнага. Аўтар «Знічак вечнасці» і прыводзіць тое, што працуе, не пабаімся гэтага слова, на вечнасць. Узяць хоць бы мініяцюры «Проста Марыя Георгіўна» і «Суп Рыгора Барадуліна». Пра двух народных

гаворыцца ў іх — пра знакамітую артыстку Марыю Захарэвіч і таго, роўных каму пасля Максіма Танка ў беларускай паэзіі няма.

Безумоўна, не абышоў У. Мазго і «асяродак музыкі». Расказвае пра кампазітараў Уладзіміра Будніка, Зміцера Яўтуховіча, спевака Аляксандра Саладху... Пра кожнага цікава, пра кожнага па-свойму. І ўсё ж я б вылучыў яго ўспаміны «Уважрэсні ў роднай песні!». Пра каго яны, відаць з самага пачатку: «Якаў Навуменка... Галасісты салоўка беларускай эстрады. [...] Аксамітны, прыемны голас, шчыра, задушэўная манера выканання, яркія, запамінальныя мелодыі — апазнавальныя знакі шматграннага таленту спевака, кампазітара і аранжыроўшчыка, удала спалучаныя ў аснове». Асабістае ў развагах удала спалучаецца з прыцягненнем біяграфічных звестак пра спевака. Прываблівае сам тон разваг: засяроджаны, шчыры. А за ўсім гэтым — улюблёнасць у творчасць Я. Навуменкі, усведамленне, які вялікі талент страціла беларуская музыка. І ўжо сам ты як бы далучаешся да гэтых разваг, скрушна думаючы: па належнаму не цанілі. Відаць і таму, што ён быў не з тых, хто надта прабіўны.

Адчуваю, што чытач, які пазнаёміўся ўжо з кнігай «Знічкі вечнасці», здзіўляецца, чаму гэта я ні слова не кажу пра паэтычную творчасць У. Мазго. Тым больш, што яна прадстаўлена ў двух раздзелах — «З чыстага ліста» і «Святло залатое». Ды ўсё проста. Пра паэзію У. Мазго пісалася неаднойчы, а вось пра яго песні як літаратурныя творы не гаварылася. У публіцыстыцы ж ён выступае не так і шмат. Але, як можна было ўпэўніцца, знаходзіць свае тэмы, уласны падыход

у асваенні матэрыялу. То чаму б абмінуць гэтай увагай. Кепска толькі, што з-за аб'ёму кнігі ў яе не трапілі творы Уладзіміра Мінавіча для дзяцей. У яго выйшлі такія цікавыя зборнікі, як «Калі спрачаюцца маланкі», «Смехапад», «Прыгоды марахода», «Цуда-вуда» і іншыя.

Ёсць у раздзеле «Незабыўнае» і згадка «Неба над Дзярэчынам». У іх раскаваецца пра настаўніка, краянаўцу Пятра Марціноўскага. З дзярэчыніскім музыкам Уладзімірам Плютам ён пісаў і песні. У. Мазго прысвяціў Пятру Мікалаевічу верш «У Дзярэчыне»:

*Нібыта сад,
Узорнае
Звісае неба зорнае
Людным
Летнім вечарам
Над сцішаным
Дзярэчынам.*

Вяртаючыся ў той час, Уладзімір Мінавіч прызнаецца: «Я вельмі часта згадваю нашы дзярэчыніскія сустрэчы з Пятром Мікалаевічам. І асабліва той жнівеньскі зарапад на Яблычны спас. З яблынь каля хаты падалі яблыкі, а з нябёсаў — зоркі». Зоркі, знічкі, вечнасць... Пасля гэтага назва кнігі «Знічкі вечнасці» ўспрымаецца сімвалічна. Для мяне асабіста гэта набыло яшчэ большы сэнс, бо чытаў я акурат у жнівеньскія дні. Падумалася: Яблычны Спас — для ўсіх нас. Не толькі я даўнае земляробчае свята, а, дзякуючы Уладзіміру Мазго, і значная старонка сучаснай беларускай літаратуры.

Алезь МАРЦІНОВІЧ

Двухгранная кніга як праява душы

Творчую скарбніцу пісьменніка і журналіста Грыгорыя Саланца папоўніць зборнік «Афганскі палонны. Люкс для адзінокай душы». Твор «Афганскі палонны» дзесяць гадоў таму асобнай невялікай кнігай выйшаў у Маскве і меў вялікі поспех у чытачоў. Пісьменнік вырашыў апублікаваць зборнік і ў Беларусі, паколькі большасць яго герояў — нашы землякі.

Кніга Грыгорыя Саланца двухгранная. З аднаго боку размешчаны зборнік аповесцяў «Афганскі палонны», з другога — «Люкс для адзінокай душы». Чаму аўтар паступіў такім чынам? Такі дызайн дзіўны і не вельмі зручны. Спрабую разабрацца. У першай частцы кнігі сабраны аповесці «Афганскі палонны», «Забітае каханне» і «Воўк». Нягледзячы на тое, што героі і іх гісторыі ў аповесцях розныя, творы аб'ядноўвае скразная «афганская лінія». Таму аповесці і падаюцца чытачу ў выглядзе трылогіі — ваеннай хронікі, сведкам якой з'яўляўся сам аўтар. Грыгорый Саланец — падпалкоўнік у запасе. У якасці вайсковага карэспандэнта з нагатамікам, фотаапаратам і аўтаматам у руках праходзіў службу ў Афганістане ў 1983—1985 гадах.

Героямі яго твораў выступаюць рэальныя савецкія салдаты, афіцэры. У аснове сюжэтаў — іх лёс, а таксама лёс іншых людзей, якіх жыццё закінула на вайну. У галоўнага героя аповесці «Афганскі палонны»

Сяргея Сварковіча ёсць прагатып — салдат з Віцебшчыны, які не вярнуўся з Афганскай вайны. Яго родныя не ведаюць, загінуў ён ці выжыў. У кнізе аўтар дазваляе сабе разважаць на гэтую тэму. Герой яго жывы, хоць і прайшоў складаны шлях у Афганістане. Ён быў вымушаны прыняць іслам, ажаніцца з афганскай дзяўчынай і ўрэшце ўсё ж змог вярнуцца на сваю радзіму, у Беларусь. «Гэта не выдумка, гэта зборны вобраз, у якім спляліся лёсы некалькіх рэальных людзей», — адзначае Грыгорый Саланец.

Пісьменнік адлюстроўвае правы таго часу, раскаваючы не толькі пра трагічныя падзеі, але і пра подзвігі, пра сяброўства, каханне, а часам і пра камічныя сітуацыі. Так, у аповесці «Забітае каханне» (назва, дарэчы, прадвызначае вынік развіцця падзей, што рушыць інтрыгу твора) прадстаўлена гісторыя зараджэння кахання

Юрка Рамашкіна і Іры Кузняцовай. Лёсы дваіх маладых людзей, наіўных і рамантычных, спляліся ў Афганістане. Романтыку гэтай гісторыі аўтар падкрэслівае апісаннямі горнага краю, дзе разваліліся падзеі. Але працягу кахання — вяселля, пра якое так марылі героі, «у якім будуць гарманічна спалучацца прыродны цуд у выглядзе натуральнага, што перамагае цемру, святла, і беласнежны вэлюм нявесты — сімвал чыстага, нявіннага кахання і нараджэння новага жыцця», — не адбылося. Юрка Рамашкін загінуў. Так Афганістан бязлітасна скамячыў у сваіх крываваых руках не адну гісторыю...

Другая частка кнігі Грыгорыя Саланца «Люкс для адзінокай душы» змяшчае ў сабе апавяданні, нарысы, публіцыстыку, інтэрв'ю, дапоўненыя адпаведнымі фотаздымкамі. У гэтай частцы аўтар падзяліўся з чытачом назіраннямі з мірнага жыцця. Але ў выніку і тут «афганская лінія» чырвонай ніткай сплялі шматлікія творы: у чалавека, які вярнуўся з вайны, мінулае не можа застацца ў мінулым, яно ёсць у сучасным жыцці і заўсёды будзе ў будучым. Падобная думка гучала ў творы Святланы Алексіевіч «Цынкавыя хлопчыкі», якая ў выглядзе маналагаў-сповядзяў адлюстравала ўвесь чалавечы боль вайны ў Афганістане. «Чым далей час аддаляе нас ад афганскай вайны, тым часцей трэба раскаваць пра яе. Інакш будуць несправядліва забытыя шматлікія подзвігі,

гераізм і адвага нашых людзей на чужой зямлі», — гэта цытата Грыгорыя Саланца вычэрпна тлумачыць, чаму тэма Афганістана гучыць і ў гэтай частцы.

Выклікае пытанні сугучнае з назвай часткі кнігі першае апавяданне. У ім аўтар падымае тэму адзіночаты чалавека на захадзе жыцця праз гісторыю былога міністра, «хворага старога, які прычыняў, мусіць, дамацадкам нявала бытавых клопатаў», якога «сплавілі на тры тыдні прэч з вачэй»

у санаторый. «Важны чын» у сваім нумеры люкс памірае, гісторыя выклікае пытанні: ці сапраўды той важны чын з'яўляўся такім, якім паказаў яго аўтар? Апісваецца яго мінулае, апісваецца былая раскоша. Але ў апавяданні не прыведзена ніводнай гісторыі, дзе праз паводзіны і псіхалогію раскрываецца гэты чалавек. Героя

становіцца шкада. Але не таму, што, як піша аўтар, ён пакінуў усе сімі, стары і няшчасны, пасяліўся ў санаторыі ў нумары люкс па прывычцы «жыць раскошна» і памёр у адзіноце. Шкада таму, што гэтага чалавека маглі няправільна зразумець, кіруючыся стэрэатыпнымі думкамі пра «важных чыноў».

Кожнае апавяданне Грыгорыя Саланца патрабуе пэўнага часу на роздум, апошняе — асабліва. Твор пад назвай «Радуйцеся кожнаму дню!» напоўнены філасофскімі думкамі пра час, мімалётнае жыццё чалавека і каштоўнасці ў гэтым жыцці. Гэтым сканцаецца серыя апавяданняў і пачынаецца серыя нарысаў і публіцыстыкі, выкладзеная вельмі сістэмна. У ёй знайшлося месца тэме вайны, подзвігам, падарожжам і асабістым назіранням аўтара. Асабліва ўвагу варта звярнуць на «Небаявы Афганістан», дзе Грыгорый Васільевіч адлюстравваў іншыя бакі жыцця на вайне. Акрамя гэтага, у кнізе змяшчаюцца інтэрв'ю Грыгорыя Саланца з выбітнымі асобамі, сярод якіх — Сафія Ратару, Уладзімір Кавалёнак, Алег Навіцкі і іншыя. Важным дапаўненнем да твораў з'яўляюцца фотаздымкі. Яны дазваляюць убачыць тое, што хацеў данесці аўтар, без здагадак і фантазіі.

Усё патаемнае і набалелае лягло на старонкі кнігі. Праз перагатае іншымі мы знаёмімся з гісторыяй і вучымся не паўтараць яе памылкі...

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Сагрэта памяццю і сэрцам

У жніўні, звычайна перад Яблычным Спасам, ён збіраецца ў дарогу. Маршрут адзін — на Тураўшчыну: тут родная вёска Пагост, дзе засталіся незабыўныя сляды маленства і юнацтва, дзе ў памяці жывуць школьныя сцяжынкi, якія вывелі ў свет навуку і жыцця.

Гэта пара, калі паглыбляецца недасяжнае высокае неба. На ім ярчэй загараюцца мігатлівыя далёкія зоркі. Над садамі, якія ацяжэлі ад ураджаю і ўзбуйнелых вячэрніх рос, самотна плыве ціхая ў задуменні поўня. Днём, калі падымецца сонца, з-за Прыпяці часам парывамі налятае вецер, яшчэ мяккі і лагодны, які ападае недзе ў блізкіх паплавах.

Ён, Міхась Кузьміч, жыхар Віцебска, былы работнік абласных структур, сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі, кандыдат філасофскіх навук, захоплены сваёй малой радзімай, спяшаецца туды не толькі, каб пахадзіць па знаёмых мясцінах, падыхаць тут гаючым паветрам, палюбавацца надпрыпяцкімі краявідамі. Не менш важная задума — яшчэ і яшчэ раз сустрэцца з землякамі, паслухаць іх апаведы пра мінулае і сучаснасць, разам перагарнуць старонкі 500-гадовай гісторыі. Пачуе і занатаванае з часам ляжа новымі радкамі ў яе жыццёпіс.

Нядаўна ў Віцебску (абласная друкарня) выйшла кніга Міхася Кузьміча «Мой Пагост». Гэта другое выданне, дапоўненае і дапрацаванае, на беларускай мове. Апавед падаецца як летапіс вёскі з адступленнямі. Можна дадаць: з гістарычнымі даведкамі і філасофскім роздумам над вечнымі праблемамі быцця.

Героі кнігі — гэта землякі, тыя, хто пакінуў свой след у біяграфіі вёскі. Яркі, стваральны і, здаралася, трагічны. Гэта землякі, якія і сёння працягваюць добрыя справы мінулых пакаленняў. Пра каго б ні пісаў аўтар, кожны радок сагрэты яго ўдзячнай памяццю і шчырым сэрцам, што блізка і востра ўспрымае тое, чым жыла і жыве родная вёска.

Усё, што патрэбна для зручнага побыту, умелі рабіць землякі. Яны славіліся кемлівацю і спрытам, розгалас пра многіх сягаў далёка за межы Тураўшчыны. Вось Маркевіч Пятро. Трэба пабудаваць хату або дамок на лецішчы — лепш за яго ніхто не справіцца. Ён мог, маючы у руках толькі сякеру, лёгка пасарамаціць практычным досведам масцітага тэарэтыка з будаўнічага ўніверсітэцкага факультэта. Каму трэба было зладзіць пэч, грубку або камін — звярталіся да Адама Кірайчука. Выштукое так, што самая строгая гаспадыня не дасць ганьбы. Узнікла патрэба мець новую бочку, кадушку, дзежку — ішлі да Міхаіла Ляпіна: майструе так, што нібыта звон — прыгожа і надзейна. Мясцовыя кавалі Сяргей Гуд і Дзяніс Ільня падчас будаўніцтва моста цераз Сцвігу для яго мантажу па спецыяльным заказе вырабілі 582 крапёжныя цвікі выдатнай якасці, не горшыя за фабрычныя. А якія стравы гатавалі жанчыны, якімі былі хлебпёкамі! Літаральна па каліву ў архівах Гомеля, Мазыра, Мінска,

Хімкаў (Расія) і ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі збіраліся звесткі пра гісторыю вёскі. Перагорнуты і вывучаны тысячы старонак тэксту, мінулае і лёсы землякоў. Аўтар не шкадаваў ні часу, ні ўласных сродкаў на паездкі.

Адметна, што пісьменнік не збіраецца на вузкі лакальны падыход. Звычайныя будні вёскі падаюцца на фоне палітычнага, эканамічнага і сацыяльнага жыцця краіны. У выніку ўзбагачаецца кантэкс, канкрэтныя факты набываюць грамадскую значнасць. Напрыклад, яркай асобай ў вёсцы быў брыгадзір паляводчай брыгады Пятро Мурашка. Яго дасягненні ў працы сапраўды ўражвалі. Ён — удзельнік ВДНГ СССР, адзначаны ордэнам Леніна. Аўтар разгортвае гістарычную даведку, у якую ўдала ўпісваюцца справы пагосцкіх землеўрабаў.

Тутэйшыя плятагоны, такія, як Павел Торчык, Ціт Саскевіч, Захар Чэчка, працягваючы кемліваць і рызыкуючы сабой, пераганялі ўручную па Прыпяці ў суседнюю Украіну лесамацэрыялы. Аўтар, раскаваючы пра гэта, піша аб тым, як у Данбасе будаваліся шахты, дзе адчувалася вострая патрэба ў беларускай драўніне.

Такі падыход, заснаваны на шырокім поглядзе на працэсы, якія адбываліся ў вёсцы, праз прызму жыцця краіны, выводзіць летапіс Пагоста на ўзровень дакумента, у якім пэўным чынам адлюстроўваецца цэлая эпоха мінуўшчыны. Тут своеасаблівы фокус, у якім, на першы погляд, будзённае набывае значнасць як факт гісторыі. У гэтым своеасаблівае бачанне аўтарам з'яў рэчаіснасці і праявы яго майстэрства. Сюжэтна-кампазіцыйныя і стыльвыя элементы, устаўкі і лірычныя замалёўкі, каментарыі, роздум — гэтыя і іншыя спосабы падачы матэрыялу ператвараюць летапіс вёскі ў мастацка-дакументальную прозу. Яна лёгка ўспрымаецца і з цікавасцю чытаецца.

Не абмінула Пагост і трагедыя вайны. Як стала вядома, у планах акупантаў было знішчыць вёску. 22 жніўня 1941 года фашысты ўчынілі крывавае бойню. Вёска палала. Са 198 хат ацалела 34. У агні загінулі дзясяткі мірных жыхароў. Толькі нейкая выпадковасць перашкодзіла зруйнаваць вёску да тла.

Вяскоўцы не скарыліся ворагу. Напрыклад, 18-гадовы Міша Якубоўскі. У той дзень немцы прывялі яго на браніраваны кацер, які стаяў на Прыпяці, каб утапіць. Скарыстаўшы

замінку, юнак кінуўся ў рачную плынь. Прыбярэжны чарот выратаваў яго ад куль. Юнак пайшоў у партызаны разведчыкам. Пасля вайны яго абралі старшынёй калгаса ў Верасніцы, які з цягам часу стаў адным з найлепшых у рэспубліцы. За гэта Міхаіла Аляксандравіча ўзнагародзілі трыма ордэнамі Леніна і шматлікімі іншымі ўзнагародамі.

Пасля вайны вёска актыўна адраджалася. Землякі, якія вярнуліся з франтоў і партызанскіх атрадаў, энергічна ўзяліся за мірную працу. Ужо ў сярэдзіне 50-х гадоў у новай хаце, пабудаванай калгасам, справіла наваселле апошняга сям'я, якая жыла ў зямлянцы. Паводле перапісу насельніцтва 1959 года, у вёсцы налічвалася больш чым 1200 жыхароў. У 60-70-я гады школу наведвала 450 і больш вучняў.

Як адбудоўваліся землякі, як гадавалі і выхоўвалі дзяцей, якія звычай

Героі кнігі — гэта землякі, тыя, хто пакінуў свой след у біяграфіі вёскі. Яркі, стваральны і, здаралася, трагічны. Гэта землякі, якія і сёння працягваюць добрыя справы мінулых пакаленняў. Пра каго б ні пісаў аўтар, кожны радок сагрэты яго ўдзячнай памяццю і шчырым сэрцам, што блізка і востра ўспрымае тое, чым жыла і жыве родная вёска.

і традыцыі, якія духоўныя запатрабаванні, што хвалюе землякоў цяпер — усё, чым вёска жыла раней, як ладзіцца будні і побыт, падаецца ў адзіным патоку фактаў, асэнсоўваецца ў адступленнях, найперш у заключнай частцы, дзе выказваюцца філасофскія погляды на зямныя клопаты і справы пагастчан, галоўным чынам у духоўнай сферы. Асабліва адчуваецца імклівы і незваротны бег гістарычнага і побытавага часу, што нясе ў сабе абнаўленне і перамены. На жаль, не ўсе яны радуюць. Няма ўжо ў Пагосце сплаўчастка, закрыта школа (дзяцей адвоззяць на вучобу ў суседнія Азяраны), скарачаецца колькасць жыхароў...

Але ёсць і навіны, якія цешаць. Вёска — яшчэ і асяродак культурніцкага жыцця. Больш за 30 гадоў радуе фальклорна-этнаграфічны гурт «Міжрэчча», у 2010 годзе амерыканская тэлекампанія CNN дала Пагосту высокае месца ў рэйтыngu ТОП-10 самых спрыяльных месцаў для правядзення старога і новага года. Старажытны абрад «Юраўскі карагод» у 2019 годзе ўнесены ў ганаровы спіс сусветнай нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЭСКО. У цэнтры сяла ўзвышаецца помнік землякам (2016). А цяпер ёсць і кніга «Мой Пагост». Летась у міжрэччы Прыпяці і Сцвігі закладзены гадавальнік для развядзення каштоўных парод тураў замежнай селекцыі...

Творца вяртаецца з паездкі на малую радзіму ў бадзёрым настроі. Пры сустрэчах з землякамі сабраны новыя цікавыя звесткі і факты, якія з цягам часу ўзбагацяць летапіс роднай вёскі.

Васіль ПРЫПЯЦКІ

Эфект дэжавю?..

Убывалых карыстальнікаў сацсетак, якія пры гэтым актыўна рэфлектуюць над усялякімі тэкставымі і маўленчымі з'явамі, ёсць нешта кшталту прыкметы: калі чалавек актыўна карыстаецца шматкроп'ямі (і асобная дэвіцыя — калі кропак ад дзесяці і больш запар), то эмацыйны бок яго пісьмапераважае на аналітычным, асама пісьмо хутчэй за ўсё здольнае да выканання выключна тэхнічна-камунікатыўных функцый і наўрад ці будзе мець дачыненне да мастацкіх увасабленняў (то бок да напісання прафесійных прозы / паэзіі / драматургіі).

Кніга Наталлі Алейнікавай «Думкі ўслых...» — гэта «афарызмы і ...роздумы» (пунктуацыя аўтаркі), якія ў спалучэнні з карцінамі яе ж аўтарства складаюцца ў адзіны тэкставізуальны комплекс. Жывапісная частка кнігі ўяўляе сабою маляўнічыя пейзажы, выкананыя ў абстрактным стылі, назвы якіх эстэтычна пераклікаюцца з мовай саміх афарызмаў. Галоўныя акцэнтны аўтарка робіць на адлюстраванні зямлі, яе ўрадлівасці і жыццясцвяржальнасці: спалучэнне «зямных» — зялёнага і карычневага — колераў ахутвае як пяшчотай і цеплынёй, так і нейкай спрадвечнай веліччу быцця.

Змест кнігі складаецца з васьмі раздзелаў, у назвах шасці з якіх (калі не ўлічваць сёмы, дзе проста даецца характэрная назва верша па першаму радку) выкарыстоўваюцца шматкроп'і: дзесьці — у канцы назваў, дзесьці (як у цытаце з мінулага абзаца) — пасярэдзіне. Часта гэты знак сустракаецца і ў саміх афарызмах, нават у назвах большасці карцін. Аб чым можа сведчыць гэты пісьменна-псіхалагічны маркер? Магчыма, успрыманне аўтаркай нечага філасофскага ці наўпрост разумнага апіраецца на знешнія (і пры гэтым ірацыянальна абаснаваныя) фактары. А задума прэзентаваць афарызмы выглядае дзіўна, бо думкі, надрукаваныя ў кнізе, калі апусціць пытанне іх агульнафіласофскай (ці хаця б агульнадасціпніцкай) вартасці, амаль ніяк не прэзентуюць і асобу свайго аўтара — іх сэнсавы складнік знаходзіцца пад моцным уплывам бытавых гатовых сентэнцый, і часам адчуваецца прысмак «мокрай вады» (напрыклад, «В історію не вхождат, в ней остаются») і «Настоящее действует на будущее»).

Арыенціры адносна тэкстаў (а Наталля Алейнікава, згодна з апісаннем, пазіцыянуецца ў першую чаргу як паэтка і пісьменніца) вельмі добра адлюстроўваюцца ў адным лаканічным выказванні: «Высокая поэзия — это исповедь автора произведения в рифмах с эффектом «дежавю» у читателя...» І вось гэта выглядае як нагода для спрэчкі. Нават калі не чапляцца да састарэла-абавязковай прысутнасці рыфмы, застаецца тое, што датычыцца «дэжавю». «Пазнаваць», згодна з двума значэннямі гэтага слова, можна як праз прыгадваанне, так і праз нейкі цалкам новы вопыт узаемадзеяння. Няўжо аўтар, падсумоўваючы свой мысленны досвед, за паэзію (тым больш — за «высокай») замацоўвае функцыю звычайнай перапрацоўкі чужога творчага плёну?

Данііл ЛЫСЕНКА

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

Жнівень

(з паэмы «Месяцаслоў»)

Жнівень назвамі магічны:
зарыў ён, сярпень, густань —
палыхне агнём лісцевым
там, дзе дыхам ззяе рань...
Жнівень рушыць, жнівень кругліць,
косіць, зябліць, сее ён,
а пчала ўваччу ўсё кружыць,
смак у чымсьці знойдзе, мусіць
несці ў свой пчаліны дом.
Грэчка адціла — прыціхла,
колеры свае прыцімла...
Чутна, як растуць грыбы.
Стыне рэчанька-струмніха,
грэюць жніўныя сярпы...
Штосьці я не так пра гэта,
хоць іду ў сюжэт сюжэтам, —
час, аднак, не разглядзець.
Дзень — Ільі... Стагамі — сена...
Спас мядовы — ды імгненна
страшна яблыку ляцець.
Гулка — не адно! — упала.
Мне сябе сягоння мала...
Не, не сталасцю стары.
Дзе мае плады зямныя?
Дні мае цяпер не тья, —
мо хлусня ў календары?
Праўда — у месяцаслове,
праца — у яго аснове.
Першы Спас Аўдоцін будзе.
Пах малінавы ўсё блудзіць,
дух як дых скрозь у кустах —
застаецца на губах.

Збор апошніх агуркоў,
часнаку, цыбулі потым...
Чую — просіць хтось, клопатны:
«Не ідзі, дзе косяць,
а ідзі, дзе просяць.
Не ідзі, дзе жнуць,
а ідзі, дзе ждуць...»
Гэтым днём і гэтай ноччу
слухаецца дождж Аўдоцію,
Еўдакіяй што была,
славу ў Рыме набыла.
Што скажу імгненню зыркім?
У палоне, у пердзіскім,
скон жахлівы прыняла...
Так, яшчэ ў чацвёртым веку.
Суд не бачыць дзеля здэку
чалавека ў чалавеку...
Дзень — з яе духоўным светам.
Не ўсачыў адну прыкмету:
ружы раптам адцвілі.
Дол пялёсткі атуляюць...
О жыццё, цябе прымаю
нават ласкаю зямлі.
Добрая раса на Спаса.
Год — для года, час — для часу.
Даглядай ізноў гарох,
гумны правярай ды ёўні...
Кожны без віны віноўны,
ды ўсяму свой тэрмін ёсць.
Сей цяпер, ары для руні,
коней у рацэ купай...
Блізка восені час думны —
дух яе ўжо адчувай.
Стала звычка мо старой, —
як бывала, на Стэфана
коней напайць упраўна
той сярэбранай вадой?
Ён — першаасветнік рымскі
а ці нам настаўнік блізкі?
Каляндарыць каляндар:
ясна ўсё ў ім, неад'емна.
Хочаш жыць, каб неадарэмна,
дык жыві, як Бог нам даў.
Прэч, зламысе варанячае,
а не то прыспее час...
На бакі чатыры удачаю
заклінаюць жнеі нас.
Першы Спас — на вадзе,
а другі — на гары...
Трэці? Так, на палатне.
Іхні час — без прадаўжэння.
Спас другі — не выключэнне.
Слоў няўцямнасць ува мне?
Цень — святлом, святло — як цень.
Божга Пераўтварэння —

вось другога Спаса дзень.
І плады — для асвячэння,
штосьці прычту аддаюць.
Разгавецца трэба там
асвячоным яблыкам.
Спасаўка — прысмакаўка,
а Пятроўка — галадоўка.
Прышоў Спас —
рукавіцы — у запас.
На другі, багаты, Спас —
яблык і жабрак падасць.
Толькі ў жабрака не просім, —
сеем жыта мы пад восень.
Нейк аблегчына кажу,
ці сябе сэнс слоў не помніць?
Песня ў полі зноў праводзіць
запазную зару.
Асяніны, асяніны...
Ціны водар ці то гліны.
На вадку мо ўдзень зірнуць?
Хай падкажа нам Лаўрэнцій:
«Плынь рачная не ў імпаце —
сцюзжы зімку абмінуць.
Ды і восень будзе ціхай...»
Абыходзіць хай нас ліха!
А Лаўрэнцій? Наш ён, наш!
Жыў ды быў каля Калугі —
зналі ўсе з тае акругі:
ён дзівацтва меў — не йнакш.
Так, блажэнным называлі,
а дурнот не прыкмычалі.
Жыў пры храме, пры лясным.
Мнагадумны, мнагатэмны,
ён і ход праклаў падземны
ў горную царкву тайком
ад хаціны, дзе з пакорай
жыў зярэўлівым дакорам,
быў юродзівым прытым.
Слухаў ён багаслужэнні
і хаваўся ў падземеллі, —
грэх, не грэх — не знаў зусім.
У малітве — безграхоўны...
Родам, кажуць, быў з Хітровых.
Той — баярскі, горды род...
Ды хадзіў зімой і летам
не абутым, хоць адзетым, —
зразумей тут радавод!
Пад аўчынаю кажухай —
груба тканая кашуля.
Сам сябе ён адлучыў,
потым дар займеў свяшчэнны
дабрадацю спраў душэўных —
Бог яго абараніў.
«Дайце мне маю сякеру —
зноў татары гроззяць свету!» —

пальмяна ўсіх натхняў.
Сімяона ўратаваў
і жыве не пахавальна —
пры жыцці святым шчэ стаў...
На вадку ўсё пазіраю
і надвор'е ў ёй чытаю
лета, восені, зімы...
Хвалі зрок мой уплятаюць,
штосьці ў ім ці з ім змываюць:
цьму святлом? святло мо з цьмы?
З дня мо час ці дзень мо з часу?
На тры часткі, на тры Спасы
дзеляць ластаўкі адлёт.
Тайнадзейства скуль памкнута?
Бы няма і ў цудзе цуда, —
цяміць той, хто чуе ўсё.
«Аспажынкi, гаспажынкi,
і спажынкi, і дажынкi,
і абжынкi...»
Чаразейства? Варажба?
То Прачыстая вшычуе,
піва брацкае ўжо чуе —
зноўку складчына вірыць:
імяніны сноп стаіць.
«Жніўка, жніўка,
аддай маю сілку
на таўкач, на калатоўку,
на крывое верацяно...» —
ішэпт жаночы пры катанні
ды на ніве залатой.
Прамаўляюць пакаянне
гэтай васьмі часіне, той,
што яшчэ аднойчы будзе,
паміж свят наступіць, будняў.
Толькі я ж то тут пры чым?
Бабы лета маладое
за нябачнаю бядою.
Хто — на кім,
ды — аб сваім.
А сваё забыць паспелі.
Да Прачыстай узараць —
лішнюю капну нажаць.
На Прачыстую гуркі салі,
а на Сергія капусту сячы.
Да Пятра зябліва падняць,
да Ільі ўзбаранаваць,
а да Спаса сеяць...
Што хачу я захаваць?
Страшна што развеець?
«Дай і нам, Гасподзь святы,
працу на імёнах тых!» —
зноў ствару малітву
хоць і не на рытму.

Пераклад з рускай Соф'і ШАХ

Ала КЛЕМЯНОК

Я ствару ў вялікім свеце
свой маленькі свет справядлівы,
там шчаслівымі будуць дзеці
і не будзе месца зласлівым.
Там не будзе месца хваробам,
зрадам, хцівасці, войнам, болю.
Наталю я паветра Богам,
каб адчула душа смак волі.
Свой утульны свет я аздоблю
дыямантамі зорак вясных,
і раздам натхненне на кроплі
для радкоў вершаваных новых.
Захіну я мой свет любоўю —
наймацнейшым шыхтом ад згубы,
каб пад сонейкам і пад поўняй
гімн жыццю гралі медныя трубы.

І хто мне сказаў,
што ўсё я магу?
Чаму так упарта за марай бягу?
А мара звычайная,
простая мара:
хачу навучыцца знішчаць
злыя хмары,

якія штоноч мне паўзюць у душу
і прывідам страшным крычаць:
— Задушу!
Баяцца стамілася.
Мару аб тым,
каб тварам да твару
сустрэцца мне з ім
і, маску сарваўшы з агіднай пачвары,
убачыць не страх, але сорам на твары.
Здаецца, дабегла
і маску сарвала...
Пад ёю збянтэжаны твар свой пазнала.

Я раздару сябе,
ую дашчэнтну:
каму — любоў, каму — кавалачак душы,
каму — каханья брыліянт бяссонны,
а некаму — апошнія грашы.
Знявераным я падару надзею,
якая зоркай пуцяводнай мне была,
найлепшы верш, што напісаць паспею,
я ворагу без жалю б аддала.
Зайздросцікам — бяссонніцы начныя,
няхай спазнаюць майго хлеба смак;
унукам — тайныя сцяжыначкі лясныя,
дзе возера між соснаў, як гамак.
Хто бескарыслівы, таму аддам пяшчоту,
вянок санетаў — хто рамантык у душы;
свабодны нораў — для таго, хто ў квоты
мой нораў заганяў, а сам грашыў.
Аддам сваё апошняе жаданне,
таму, хто мне ўсе крыўды дароваў,
і пашыбую на прапасткі ў світанне
паражняком: без мар, без сноў, без спраў...

Вечар на Свіры

Месяц вынырнуў са Свіры, нібы лешчык,
і паплыў начной дарогай да Каўша.
Ціхім голасам мне сад наішэптаў вершы,
сокам слоў тых сілкавалася душа.
Шапацеў у травах ветрык ізрай мышкай,
што шукала шлях да норкі на прапасткі.

Зачарпнулі цёплай юшкі
поўнай лыжкай
госці познія. І новыя радкі
нарадзіліся пад плёскаць сінняй хвалі,
пад ледзь чутны, ледзь улоўны спеў.
Дзве душы, абняўшыся, слявалі,
там, дзе верш пад месяцам саспеў.

Думаючы пра Яўгенію Янішчыц

Што важна ў нашым свеце,
што няважна?
Аднойчы адпадзе пытанне гэта.
Акажацца, што паміраць не страшна,
бо страшна быць жанчынай і паэтам.
Паблажлівыя позіркi за спінай,
на скроні — пальца жэст такі
банальны,
апёкі на душы ды злыя кпіны
таго, хто кажа быццам ён нармальны.
Нармальна есці, спаць і піць гарэлку,
хадзіць на працу, на базар, на шопінг

і на бязвінных пераводзіць стрэлку —
нармальна для таго, хто проста гопнік.
Мне меркаванне іх зусім не важна.
Мне за жанчын-паэтаў вельмі страшна...

Не твой чалавек можа побач быць доўга,
дзяліць дах і хлеб, абцяжараны доўгам.
Чужая душа доўга не ўтрымае —
ёй сэрца адкрыеш — як пена спывае.
Не твой чалавек на цябе пазірае,
як на іпадроме каня выбірае,
ты — не фаварыт,

калі скачку прайграеш,
яго не цікавіць, што ты падыхаеш
загананы да пены на ўзмыленай спіне,
ён абвінаваціць, абразіць і кіне.
І пойдзе туды, дзе даўно бугі-вугі
душа яго танчыць пад світм чорта пугі:
там проста, там сытна,
там думаць не трэба
і там так далёка да зорак, да неба...
Не мой чалавек, ты ідзі, не трымаю.
Свайго дачакацца спадзеў ціхі маю.

Фота Кастуся Дробава.

Аксана РАДЗІКОЎСКАЯ

— Аленка, ты пойдзеш сёння па хлеб? Бачыш, хмара з гораду ідзе, пад дождж хочаш трапіць?

— Пайду, мама. Зараз!

— З самай раніцы кажу табе, а ты ўсё «пайду-пайду», ды не ідзеш. Глядзі, разбяручь, наракай тады на сябе. Дамоў без хлеба не вяртайся, зразумела?

Маці амаль заўсёды строга. Асабліва з Аленкай. Таму, напэўна, што Аленка — першая яе памочніца ва ўсіх справах. Зусім як у «Новай зямлі», што ў братавым падручніку прачытала: «Добры конь і цягне дужа»... Праўда, на каня Аленка зусім не падобная. Худзенькая, ручкі што дубчыкі, росту невялікага. Здаецца, была б зусім непрыкметная, але твар выразны, прыгожы — «лялька маляваная», як казала бабуля. Вочы адны чаго вартыя — вялікія, колеру сапелых жалудоў, як зірнуць з-пад доўгіх пушыстых веек, адразу хочацца прытуліць да сябе малечу, выканаць усе яе жаданні... А жадала яна адно: пакупацца ў Дняпры з сяброўкамі ды калі-нікалі схадзіць у клуб паглядзець кіно. Лета ж, канікулы...

Аленка — самая малодшая з сясцёр. Старэйшая была Анечка, але ў два гады захварэла, і яе так і не здолелі вылечыць. Гэта здарылася ў 35-м. Бабуля казала, што маці тады ледзь не звар'яцела ад гора, ды на шчасце праз год нарадзілася Маня. Ёй ужо сямнаццаць, яна жыве ў горадзе, вучыцца там у тэхнікуме, у вёску прыязджае раз на месяц, — рэдкая гасця. Аленка ж побач — «схадзі, прынясі, аднясі, прапалі, прыбярэ, малых дагледзь». Яна і не злуецца — хто яшчэ маці дапаможа? Тата ж заўсёды на працы ў калгасе, бабуля кажа — «свету белага не бачыць»; у брата Грышкі свае абавязкі, так ён і пойдзе па хлеб з цёткамі ў чарзе стаяць... Вось Аленка і схавала торбу і знікла ў вокамгненне...

...Ну і дзянёк! Сонца хоць і схавалася, але спякотна. Зараз бы на Дняпро...

Па дарозе Аленка зазірнула да Соні, але тая пайшла ўжо даўно, з сабой не паклікала. Соня старэйшая за яе, высокая, паспець за ёю цяжка, Соньчын крок — Аленчыных тры. А мо так і лепей: ніхто не перашкодзіць выдумляць па дарозе казкі альбо прыгодніцкія гісторыі. Іх у Аленчынай галаве заўсёды шмат, яны ўзнікаюць самі сабой. Галоўная гераіня ў іх заўжды — сама Аленка.

Вось сёння, напрыклад, яна — зачараваная прынцэса, якая абудзілася ад доўгага сну сярод высокага лесу, і ёй трэба знайсці дарогу да свайго таты-караля. Ідзе яна стромкімі сцяжынкамі, дужа стамілася, есці вельмі хочацца, а насустрач ёй вылезла нейкае страшыдла...

Сапраўды, дарога да чыгуначнай станцыі, куды прывозяць хлеб, не надта лёгкая — тры кіламетры, і да таго ж увесь час угару. Затое якая прыгажосць! З аднаго боку лес, можна ягад пазбіраць, вавёрку сустрэць альбо зайца, з другога — вялікае жытняе поле і безліч васількоў па ім. Карацей, атрымліваецца цэлае падарожжа. А на самой станцыі можна пабачыць сапраўдныя цягнікі, і, калі пашанцуе, не таварны, а пасажырскі. Аленка назірае за пасажырамі, прыгожа прычасаная жанчыны

выглядваюць з-за бялюжкіх фіранак. Ніякіх табе хусцінак на галовах, не тое, што ў вясковых... Вось бы маму так прычасаць ды сукенку светлую апрануць, каб без ніякага фартуха... Нічым не горш была б за гэтых вясёлых і прыгожых жанчын!

— Глупства ўсё гэта, Алена, — скажа маці.

«А вось і не глупства, — думае Аленка. — Вырасці, абавязкова пашыю сабе белую сукенку, таксама сяду ў цягнік і паеду далёка-далёка, да самага мора. І караблі там, і пальмы, і вялікія добрыя рыбіны ў моры танцуюць цэлымі чародамі, дэльфінамі завуцца...»

Нарэшце Аленка прыйшла на станцыю, дзе ўжо прадавалі хлеб. Стала ў чаргу. Дзяўчынкі казалі, што пасажырскі цягнік ужо праляцеў, нават не спыніўся — хуткі, напэўна; і хлеба, казалі, мала сёння прывезлі, усім не хопіць.

Фота Кастуся Дробова.

Хлеб, дарэчы, прывозілі толькі для чыгуначнікаў, і прадавалі яго, калі яны не раскуплялі, толькі па чарзе. Хлеб быў вельмі смачны: духмяны, мяккі, з хрумсткай скарыначкай. Яго прывозілі з гораду толькі два разы на тыдзень. Аленка хвалявалася, і нездарма. Хлеб хутка скончыўся. З усіх знаёмых дзяўчат хапіла яго толькі Соні, якая прыйшла значна раней за Аленку. Хто б сумняваўся! Вось калі маці даведаецца, што Соня з хлебам, а яна — не... Лепш тады зусім не ісці дамоў.

— Ты з намі ці не? — пытаецца Соня. — Чаго тут стаяць, не будзе сёння больш хлеба! — і выразна так шчыпле скарынку і хрумсціць, і хрумсціць...

— Маці загадала без хлеба не вяртацца, — ледзь не плача Аленка.

Нічога больш не сказала Соня. Паціснуўшы плячыма, пайшла за дзяўчынкамі. Аленка засталася пасярод вуліцы, разгублена назіраючы, як шафёр зачыняе фургончык: у роце вальсую папяроста, а сам весела падміргівае прадаўшчыцы, адчыняе ёй дзверы кабіны, — «прашу пані». Яна смяецца, зубы шырокія, зусім непрыгожая, шпарка заскоквае ў кабіну, быццам няма тут ніякай Аленкі, якая не ведае, што ёй рабіць цяпер без гэтага хлеба. У галаве толькі

Хлеб

Апавяданне

пульсуюць словы маці: без хлеба дамоў не вяртайся.

Будзе тут і казка, і прыгоды, калі яна дадому не вернецца! Аленка прайшла трохі ўздоўж бязлюднага перона. Спэка, здаецца, усіх разагнала па дварах. Дзяўчынка села на гарачыя рэйкі і пачала разважаць: «Не пайду дамоў, на станцыі застануся, вечарам мяне пачнуць шукаць, спужаюцца, што здарылася што-небудзь, да Соні пабягуць, а тая раскажа, што бачыла мяне на станцыі, што хлеба мне не хапіла, а сама ж не праміне пахваліцца. Потым прыпомніць: «Аленка ваша баялася без хлеба дамоў вяртацца», і тут жа дадасць: «А я ёй казала: пайшлі дамоў, яна адмовілася, не паслухала мяне»... Тата, як гэта пачуе, тут жа на брычку ды прымчыць на станцыю, і да людзей: «Не бачылі вы тут маёй Аленкі? Маленькая дзяўчынка, дзесяць год...»

З гэтымі словамі ён, нібыта пушынку, падхапіў Аленку сваімі моцнымі шырокімі далонямі і паставіў перад сабой.

— Што робіш тут, на рэйках?

— Мару...

Асілак шырока ўсміхнуўся, раптам твар яго зрабіўся мяккім і нават вясёлым. Прысеўшы на кукішкі, ён усё роўна заставаўся вялікім:

— Як цябе завуць, летуценніца?

— Аленка.

— Аленка, — працягнуў ён. — Адкуль будзеш?

— З Навасёлак, — ціха адказала дзяўчынка.

— А дадому чаго не ідзеш, Аленка?

— Хлеба не купіла, не дасталося мне. А маці сказала — без хлеба не вяртайся.

— Дык, значыцца, баішся дамоў ісці без хлеба?

— Баюся, — уздыхнула Аленка.

Асілак падняўся, потым зняў з плячэй ваенны рэчмяшок і прысеў зноў. Не спяшаючыся, развязаў яго і, нібыта які чараўнік, дастаў бохан таго самага хлеба — мяккага, з хрумсткай духмянай скарыначкай...

У гэта немагчыма было паверыць, але ўсё было так. Асілак працягнуў Аленцы хлеб. Яна раскрыла рот, але не здолела сказаць ні слова, усе словы нібыта сцерліся з памяці, і цяпер яна бесталкова матала галавой ва ўсе бакі — ці то адмаўлялася браць, ці то дзякавала — не зразумець. Асілак зноў шырока ўсміхнуўся:

— Бяры, бяры, не сумнявайся. Сёння купіў. Нам жа ў першую чаргу, васьм я, значыцца, а дзеям дык потым, — быццам выбачаўся ён.

— А як жа вы без хлеба? — заклапочана спытала Аленка.

— У мяне яшчэ паўбулкі засталася з таго прывозу. Ці многа аднаму трэба? Бульбы звару, калі што. Бяры, Аленка, і дадому бяжы. Бацькі, мусіць, шукаюць ужо. І васьм яшчэ — ніколі больш так не рабі, на рэйках сядзець дужа небяспечна, зразумела?

— Зразумела, дзядзечка, — ад хвалявання ледзь вымавіла Аленка.

— Ну, бывай, дзяўчо, — сказаў Асілак.

Ён разварнуўся, зрабіў усяго некалькі крокаў, а Аленцы падалося, што ён ужо вельмі далёка. І тут яна апамяталася і з усяе сілы крыкнула наўздагон Асілку:

— Дзядзечка, пастойце!

Асілак спыніўся. Аленка пабегла да яго, выцягнуўшы наперад руку, у якой зрабіўся мокрым скамечаны рубель:

— В-в-вось за хлеб, забылася.

Асілак павольна апусціў Аленчыну руку:

— Не трэба грошай, сабе пакінь, на кіно.

— Вялікі дзякуй, — толькі і вымавіла Аленка.

Асілак зноў шчыра ўсміхнуўся. У Аленчынай галаве прамільгнула думка: гэта сапраўды Чараўнік, бо адкуль ён ведаў бы пра кіно?

Аленка бегла дамоў, шчаслівая ад таго цуду, што адбыўся з ёй, гарэла жаданнем хутчэй раскажаць Соні пра дзіўную сустрэчу і пра Асілка-чараўніка. Ну і пра тое, што і ў яе таксама сёння ёсць хлеб.

Пастаральны рай Элізы Ажэшкі

Дзве галоўныя кнігі ў творчасці Элізы Ажэшкі, два шэдэўры, якія здолелі забяспечыць ёй найбольшую славу, выйшлі пад адной вокладкай у Выдавецкім доме «Беларуская навука» ў 103-м томе кніжнага праекта «Беларускі кнігазбор».

Калі першая, раман «Над Нёманам», па-беларуску ўжо выходзіла (2003, «Мастацкая літаратура») і ўвогуле знаёмая дасведчанаму чытачу, то другая, наведлістычны цыкл «*Gloria Victis*» (па назве аднаго з твораў), павінна ўяўляцца яму не менш як шчаслівай знаходкай. І знакаміты раман, і вернуты рарытэт перакладзеныя на беларускую мову Анатолям Бутэвічам. Варта яшчэ дадаць, што хоць многія творы Элізы Ажэшкі «гучалі» па-руску, з тых, што выйшлі цяпер, — не ўсе. Такім чынам, выданне прапануе адкрыць новыя адценні таленту Элізы Ажэшкі і пераканацца ў яго неўміручасці.

Другая аркадыя

Раман, за які Ажэшка ледзь не атрымала Нобелеўскую прэмію, спачатку быў ёй замоўлены як гісторыя няроўнага шлюбу і павінен быў мець назву «Мезальянс». Але неўпрыкмет замест адной сюжэтнай ніткі пачалі праціскавацца некалькі, і кожная з іх імкліва набірала такую таўшчыню і трываласць, што можна было ўжо ткаць выразныя асобныя палотны. Адны з іх стваралі шматузроўневыя фоны, іншыя накладаліся на гэтыя фоны аплікацыямі і гафтам.

Шчыльнае, густое этнаграфічнае палатно рамана расшывалася крыжыкамі саламяных стрэх і гладзю нёманскіх хваляў пад сялянскія і засяцкавыя расповеды, легенды і песні, якіх аўтарка насладалася багата ў вёсцы Міневічы, дзе здымала на лета дом у Яна Каменскага, паўстанца, які вярнуўся з Сібіры. Ён і стаў правобразам Анджэя Карчыньскага, а Міневічы ператварыліся ў Корчын. У суседніх Багатыровічах, з якіх быў спісаны засценак, жылі сапраўдныя Багатыровічы — і Ян, і Анзэльм, і Ежы знойдзены там, і адтуль жа на этнаграфічнае палатно была нанесена першая аплікацыя — магіла Яна і Цэцыліі, фундацыйна гэтага напачатку простага роду, але за працавітасць прыроўненага да шляхты, надзеленага прывілеямі рыцарскага саслоўя.

Магіла Яна і Цэцыліі не толькі аздабляе апавед — яна выконвае нашмат большую, але ўжо пагаемную місію: адводзіць пільнасць цэнзараў ад другой магілы, паўстанцай, на фоне якой разгортваецца іншае, патрыятычнае палатно. Эліза Ажэшка ўпотаў ужо прысвячала раман паўстанню і спяшалася напісаць яго, каб паспець выдаць кніжку ад 25-годдзя славных, але трагічных падзей. Ці здолела яна «зашыфраваць» твор так, каб тэма паўстання не кінулася ў вочы цэнзару? Адказ — другі выхад кнігі, у 1890 годзе, не быў дазволены ў першапачатковай рэдакцыі. Але, як пісаў Леапольд Меет, пісьменнік, адвакат, збіральнік

...калі «Пан Тадэвуш» папярэднічае раману «Над Нёманам», то наступнічаюць яму «Новая зямля» і «Людзі на балоце». Не адзін даследчык заўважаў паралелі паміж названымі творамі. Ад ажэшкінскага «шкоды і крыўды не можа не быць там, дзе загоны перамяшаны, як гарох у мяшку, а акно пазірае ў акно» да коласавага «купіць зямлю, прыдбаць свой кут, каб з панскіх выпутацца пуг» і мележаўскага «каб адно прыдбаць тую лапіну, што каля цагельні» тэма зямлі церпіць пэўныя трансфармацыі, якія тлумачацца і зменай эпох, і светапоглядамі аўтараў, і сацыяльнымі статусамі герояў, але варта прызнаць, што пісьменнікі-паслядоўнікі пісьменніцу-папярэдніцу не засланяюць — ні сілай думкі, ні магутнасцю вобразаў. Спаборнічаюць, але не засланяюць. Вага Элізы Ажэшкі ў нашай літаратуры нашмат большая, чым прынята лічыць.

Эліза Ажэшка. 1872 г.

цікавостак і літаратурны агент Элізы Ажэшкі ў Варшаве, публікацыя рамана толькі ў «Тыднёвіку ілюстраваным» зрабіла сваё нават пры забароне далейшых публікацый.

Чытачы тыднёвіка знайшлі пачатак рамана на 2 і 3 старонках 1 студзеня 1887 года. Такімі порцыямі — па дзве старонкі на тыдзень — ён і ішоў увесь год: друкавалі ў той час дробна і шчыльна. А першы выхад рамана кнігай адбыўся, як і хацела Ажэшка, у 1888 годзе, у выдавецкім доме Гебетнера і Вольфа. Цікава, што гэтыя зубры кнігавыдавецтва і кнігагандлю абмяркоўвалі з Меетам суму ганарару для Ажэшкі некалькі гадзін запар, але выніку атрымалася немалая сума: больш атрымаць мог бы толькі Сянкевіч, на чые ганарары «скідаваліся» тры часопісы і адно выдавецтва. Дарэчы тут будзе згадаць, што хаця Нобелеўская прэмія (на якую Ажэшка прэтэндавала, між іншым, двойчы) у 1905 годзе атрымана не ёю, а канкурэнтам Сянкевічам, але ў Швецыі раманам «Над Нёманам» не проста зачытваліся — завучвалі кавалкі на памяць.

Яшчэ адно палатно рамана расшыта вузельчыкамі палявых кветак і шаўковымі стужкамі траў. Эліза Ажэшка не толькі засяла радкі твора канюшынай і васількамі, але і аздобіла вобразы герояў і гераінь вачыма, як незабудкі, валасамі колеру спелай пшаніцы, тварамі, якія румяняцца нібы півоні. Хусткі на вясковых жанчынах нагадваюць карагоды сланечнікаў, працоўны люд параўноўваецца з рассыпаным па полі гарохам... Польская даследчыца Беата Езерска налічыла ў рамане 178 апелятываў, звязаных з сістэматыкай раслін. У пэўнай ступені гэта апелятывы і да «Пана Тадэвуша». І Адаму Міцкевічу, і Элізе Ажэшцы не ў малой ступені праз «баганізацыю» ўдалося стварыць аркадыю, пастаральны рай.

Мы ведаем яшчэ дзве такія аркады: калі «Пан Тадэвуш» папярэднічае раману «Над Нёманам», то наступнічаюць яму «Новая зямля» і «Людзі на балоце». Не адзін даследчык заўважаў паралелі паміж названымі творамі. Ад ажэшкінскага «шкоды і крыўды не можа не быць там, дзе загоны перамяшаны, як гарох у мяшку, а акно пазірае ў акно» да коласавага «купіць зямлю, прыдбаць свой кут, каб з панскіх выпутацца пуг» і мележаўскага «каб адно прыдбаць тую лапіну, што каля цагельні» тэма зямлі церпіць пэўныя трансфармацыі, якія тлумачацца і зменай эпох, і светапоглядамі аўтараў, і сацыяльнымі статусамі герояў, але варта

прызнаць, што пісьменнікі-паслядоўнікі пісьменніцу папярэдніцу не засланяюць — ні сілай думкі, ні магутнасцю вобразаў. Спаборнічаюць, але не засланяюць. Вага Элізы Ажэшкі ў нашай літаратуры нашмат большая, чым прынята лічыць.

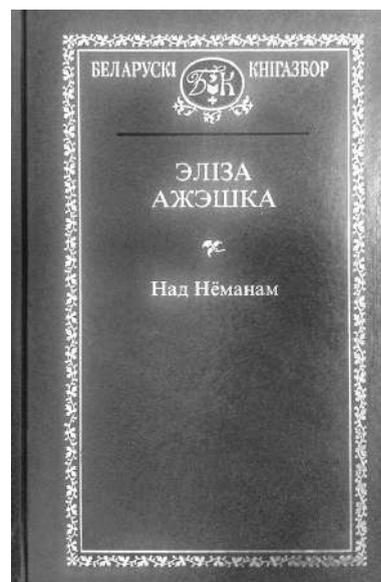
Найпрыгажэйшая з хімер

«*Gloria Victis*» — «Слава пераможаным». Назва твора і ўсяго цыкла з пэўным выклікам пярэчыць той філасофіі, якая выяўляла сябе ўстойлівым выразам «*vae victis*», «гора пераможаным», згодна з якой праўда можа быць толькі на баку пераможцы, якія б ідэі ён ні спавадаў і якія б сродкі ні былі задзейнічаны для перамогі. Месца гэтаму выразу знаходзілася ў таных творыках, пісаных да нашай эры. І вось амагарка лацінскіх выказаў і антычнай гісторыі стварае поўную вобразаў і мастацкага характава наведу «*Gloria Victis*», чым абвясчае пераможаным славу. Пазней да гэтай наведы далучаюцца іншыя: па-мастацку аформлены дакумент 1863 года пад назвай «Яны», прасякнутае гумарам прысвячэнне пасіянарнасці «Бог ведае хто», глыбокапсіхалагічны апавед «Гекуба» і «Афіцэр» — гісторыя пра душу, якая пры любых акалічнасцях прагне заставацца такой, якой была створана Богам.

Наведы гэтыя — не пра паўстанне. Не пра ўласна яго. Яны пра тое, як паўстанне і яго вынікі адбіліся на лёсах і ў памяці праз гады. «Рэпартаж з месца падзей» не рашыў бы задачу, якую перад сабою паставіла аўтарка, ды і весці яго, хай сабе і *post factum* (калі б раптам узнікла задума напісаць, так бы мовіць, экшн) яна не магла: яе ўдзел у паўстанні ўскосны — як жанчыны, як памагатай, як адной з тых, хто шыў кашулі і канфедэраткі. Па-сапраўднаму дзёрзкі ўчынак Элізы Ажэшкі ў той час — укрыванне Рамуальда Траугута і вываз яго да мяжы пад відам хворага сваяка. Але гэты эпізод — ратаванне правадыра — не стаў часткай апаведу яго ратавальніцы, ён застаўся толькі ў накідах, у выглядзе плана. Зразумелая, апраўданая сціпласць. Сам жа Траугут не толькі прадстаўлены ва ўсіх падрабязнасцях знешнасці і характару, як у наведзе «Яны», але і надзелены выключнымі якасцямі, гіпербалізаваны і... хімерызаваны. Апошнія здзейснена аўтаркай у рэалістычна-фантастычнай «*Gloria Victis*»: тут ён то сімвалізуе Хрыста — бо ўскідвае на плечы крыж народа, то нагадвае старазапаветнага Маісея — бо ідзе ўдзень і ўночы за слупом вогненным, то параўноўваецца з каралём Спарты Леанідасам — бо голас яго гучыць гэтак жа загадна і грозна. Хімерызаваны ў гэтай наведзе і камандзір конніцы Фелікс Ягмін: з выгляду — малады Геркулес, рысамі твару — рымскі Сцыпіён, у апошнім смяротным баі — архангел з вогненным мечам. Аздабляючы сюжэт матывамі і героямі і з рэальнай мінуўшчыны, і з Бібліі, і з грэчаскай міфалогіі, ды яшчэ ажыўляючы, як у казцы, дрэвы, травы і вецер, Эліза Ажэшка стварае найлепшую з хімер, якія калі-небудзь існавалі ў літаратуры. Тут нявер'е — і глыбокая вера, гераізм адначасова падкрэсліваецца — і нівеліруецца непераадольнымі акалічнасцямі. Тут рэалізм — хрысціянскага кшталту: ахвярнасць пададзена не як нейкае звышчалавеча намаганне, а як тое належнае, неабходнае, праз што працягвае існаваць гэты свет. Навелай «*Gloria Victis*» аўтарка ў пэўным сэнсе ідзе супраць плыні: яе папярэднікам і сучаснікам (як і наступным за ёй пакаленням пісьменнікаў) цікава белетрызаваць вобраз Бога. Яна ж займаецца тым, што надзяляе прыкметамі святасці чалавека. Атаясамленне герояў з міфічнымі персанажамі служыць гларыфікацыі паўстанцаў, а біблейныя фразеалогія і сімваліка гларыфікуюць паўстанне.

Знакі і сімвалы ў цыкле «*Gloria Victis*» перамяшчаюцца з твора ў твор, як і героі. Эліза Ажэшка стварае яго як своеасаблівы пазл: раскіданыя па навелах, адарваныя адно ад аднаго імёны, прозвішчы, прыкметы ўдзельнікаў падзей, іх статусы і ўзаемныя дачыненні становяцца цэльнай карцінкай толькі па працытанні ўсіх пяці тэкстаў. Паслядоўнасць чытання пры гэтым не нарта мае значэнне. Найбольшае значэнне мае тое, што ўсё гэта — і раман «Над Нёманам», і цыкл навел «*Gloria Victis*» — хочацца перачытваць.

Святлана ВОЦНАВА

«Не даваць патолі душы...»

Сяргей Палуян, Паўлюк Трус, Ігар Хадановіч, Лукаш Калюга... Іх, яркіх, здатных, здольных, чалавечных, дзівосных, перспектыўных рана не стала...

Мікола Дзяшкewіч таксама развітаўся з жыццём на самым сваім узлёце. С. Палуяна і П. Труса, як вядома, падкасілі страшныя, невылечныя хваробы... І. Хадановіча забілі нелюдзі. Л. Калюга трапіў у жорны таталітарнай машыны знішчэння. Мікола ж у 24-ці гадовым узросце патануў у Нёмане. Але істотная не гэтая розніца ў лёсе. Важней тое агульнае, што лучыць усіх іх. Таленты ад нараджэння, яны да апантанасці, да самазабыцця любілі родную Беларусь, і, як маглі, служылі ёй гэтаксама апантана і мэтанакіравана.

У М. Дзяшкewіча прывязанасць да бацькоўскай зямлі, любоў да яе знайшлі ўвасабленне праз зацікаўленасць беларускасцю. Рана ці позна ён стаў бы адной са значных фігур на ніве нацыянальнага Адраджэння. Тым больш, што яшчэ студэнтам няблага ведаў беларускую літаратуру, хоць яна, на жаль, у вучэбных планах займала куды менш месца, чым яму хацелася. Ды шмат давала самаадукацыя. Неяк прызнаваўся Уладзіміру Юрэвічу: «Здаецца, каб было трохі больш гадзін у сутках, прачытаў бы ўсё... Асабліва Купалава і пра Купалу».

Пасля заканчэння бібліятэчнага факультэта Мінскага дзяржаўнага інстытута імя М. Горкага (цяперашні Беларуска дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка), быў размеркаваны ў Літаратурны музей імя Янкі Купалы, дзе перад гэтым праходзіў практыку. Сама атмасфера Купалавага дома нацягнула яго на даследчыцкую працу. Якраз вялася шырокая падрыхтоўка да 90-годдзя з дня нараджэння песняра, шукаліся новыя матэрыялы пра яго жыццё і творчасць.

Працоўнага часу не ставала, таму выкрываў яго з выхадных дзён, чарговага водпуску. Гадзінамі праседжаў у бібліяках, архівах. Калі ў Мінску патрэбных матэрыялаў не аказвалася, выязджаў у Маскву, Ленінград, Вільнюс. Працаваў, вобразна кажучы, на Янку Купалу, хоць і не адказваў сабе і ў задавальненні прарэцэнзаваць што-небудзь з кніжных навінак. Аналізаваў у друку і некаторыя спектаклі, ахвотна наведваў мастацкія выстаўкі.

Гэтае да фатальнай апантанасці Міколава жыццё шмат у чым паўстае са старонак яго адзінай пасмяротнай кнігі «Ад вытокаў радаводных...», складзенай Яўгенам Лецкам і выпушчаным выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1991 годзе. Узнаўляецца са старонак ягоных літаратурна-крытычных артыкулаў, нарысаў, а таксама ўспамінаў тых, хто працаваў поруч з ім ці сябраваў. Чытаючы напісанае ім, бачыш, як паглыбляўся ён у праблемы літаратуры. Пераконваешся, як адданасць слову, прыгожаму пісьменству дазваляла пераходзіць да значных абагульненняў, высноў, увасабляць цэласныя, завершаныя малюнкi, што высвечваліся, кажучы словамі Уладзіміра Юрэвіча, «талентам жывой думкі».

Уладзімір Міхайлавіч ва ўступным артыкуле «З Купалам у сэрцы» так сказаў пра свайго малодшага калегу і адначасова падначаленага — У. Юрэвіч тады быў дырэктарам Літаратурнага музея імя Янкі Купалы: «Мікола Дзяшкewіч жыў тэатрам і можна сказаць — жыў у тэатры». Калі пашырыць гэтае, увогуле правільнае і дакладнае вызначэнне, яно загучыць і так: «Мікола Дзяшкewіч жыў творчасцю і можна сказаць — жыў у творчасці». Пацвярджэнне таму — яго публікацыі, пазначаныя, дарэчы, усяго двама гадамі: 1970 і 1971-м. 1971 год стаў і апошнім у ягоным жыцці. Праўда, па сведчанні Фёдара Янкоўскага, М. Дзяшкewіч «пісаць пачаў, калі яму ішоў

Мікола Дзяшкewіч.

толькі дваццаты. Амаль без філалагічнай адукацыі, без вывучэння гісторыі Беларусі і гісторыі яе літаратуры, без вывучэння гісторыі беларускай кнігі. Але была дасведчанасць».

Пісалася, як гэта бывае ў падобных выпадках, больш для сябе. Адбывалася як бы апрабаванне: на што здатны, што магу. Не трэба забываць і таго, а ці так ужо часта падтрымліваюць у нас аўтара-крытыка ў маладым узросце, звяртаюць на яго належную ўвагу? Як і раней, так і, за рэдкім выключэннем, цяпер. Аднак як бы там ні было, але голас М. Дзяшкewіча прагучаў, калі малады крытык стаў падступіцца да свайго разумення Янкі Купалы, не абмяжоўваючыся хрэстаматычнымі ўяўленнямі аб ім, а спрабуючы зразумець ягоную веліч ў кантэксце той складанай эпохі, у якой народны пясняр жыў і да якой належаў, адначасова даць сваю ацэнку, прытым як мага больш аб'ектыўную новым працам, прысвечаным класіку нацыянальнай літаратуры.

Безумоўна, калі б М. Дзяшкewіч пісаў у нашы дні, калі ўжо няма дыктату афіцыйнай ідэалогіі, ён паразважаў і пра творы Янкі Купалы, якія па розных прычынах на той час не ўвайшлі ў Зборы ягоных твораў. Але гэта ні ў якім разе не азначае, што рэзка адмежваўся б ад сваёй ранейшай ацэнкі. Пачаў бы ледзь не грукаць сабе ў грудзі, сцвярджаючы, што, маўляў, з-за абставін мусіў пісаць не так, як думаў. Чаго б, а гэтага пераасэнсавання ў яго, на маю думку, не было б. І не магло быць. Артыкул «Паўстаў працякцем катаваны...» таксама не перапісаў бы, не дапаўняў бы, удакладняючы асобныя мясціны, што тычацца пэўных палітычных момантаў. А пра тое, каб ад артыкула адмовіцца...

Свядома згадаю найперш яго. У гэтым артыкуле М. Дзяшкewіч разважаў, як Янка Купала працаваў над перакладам партыйнага гімна «Інтэрнацыянал», вытлумачаў прычыны, што садзейнічалі гэтай працы. Не сакрэт, што сёння многія ўсё зводзяць да імкнення пясняра прыстасоўвацца да абставін. Як жа інакш, калі і над ім таксама вісеў дамоклаў меч сталінскага рэжыму.

З артыкула М. Дзяшкewіча відаць, што Янку Купалу ніхто не прымушаў брацца за пераклад на беларускую мову «Інтэрнацыянал». Неабходнасць такой працы падштурхоўвалася ўнутранымі прычынамі, прытым вельмі важнымі: «Муза пясняра ішла ад шырокага спачування, зацікаўленасці жыццём народных мас і прышлыла да закліку паўставаць, руйнаваць стары свет, помсціць крыўдзіцелям, віноўнікам народнай бяды. Па самой натуре і сутнасці Купала быў рэвалю-

цыянерам. «Інтэрнацыянал», як адзін з важнейшых узлётаў мастацкага ўвасаблення рэвалюцыйнага духу, пастаянна прыцягваў увагу паэта».

Мікола Дзяшкewіч паказвае, што гэта быў нават не пераклад у яго традыцыйным разуменні: «Я. Купала стварыў, па сутнасці, гімн новай Беларусі. Неабходна адзначыць маляўнічую нацыянальную афарбоўку перакладу». Пясняр дакладна падбіраў неабходныя беларускія словы, эквівалентныя арыгіналу. Так, арыгіналу. Нездарма, газета «Звязда» тады паведамляла: «Пераклад не будзе надрукаваны, пакуль перакладчык не звернецца ў французскі арыгінал». На пераўвасабленне «Інтэрнацыяналу» па-беларуску Янка Купала ішоў свядома. Ішоў, як творца, які пастаянна думаў пра свой народ, жыў разам з народам. А што на той час быў надзвычайны рэвалюцыйны настрой, сведчаць і такія факты: «Мітынгі, дэманстрацыі, урачыстыя пасяджэнні пачыналіся з «Інтэрнацыяналам». Песня рэвалюцыі гучала ў час адкрыцця Беларускага дзяржаўнага тэатра. Пад магутныя гукі «Інтэрнацыянала» расчыніліся дзверы Беларускага ўніверсітэта. Стыхіяна, без усякіх афіцыйных зацверджанняў, што само па сабе таксама знамянальна».

Купалаўская тэма ў творчасці М. Дзяшкewіча — гэта і артыкулы, у якіх ён разглядаў спектаклі тэатра, што носіць імя пясняра, пісаў пра яго актёраў («Тры размовы са Стэфаніяй Станютай», «Носьбіт народнай мудрасці», «Капітан узыходзіць на мосцік» і іншыя). Гэта і артыкул «Янка Купала і кніга», што вызначаецца навізнай па сённяшні дзень. Чамаўсці не шмат ахвочых далей даследаваць гэту тэму. Свято Купалавага генія пранізвае і нарыс «Дзегцярынікі» — пра народных умельцаў, якія ў сваёй творчасці звярталіся да Купалавых вобразаў.

Да гэтага шэрагу адносіцца і рэцэнзія на кнігу Янкі Шарахоўскага «Пясняр народных дум. Нарыс жыцця і дзейнасці Я. Купалы». Назва яе сама гаворыць за сябе — «Першая спроба навуковай біяграфіі». М. Дзяшкewіч канстатаваў, што «праца Я. Шарахоўскага — грунтоўны крок да стварэння вычарпальнай навуковай біяграфіі, неабходнай перш за ўсё для таго, каб глыбей пранікнуць у тое, чым Купала ўзбагаціў скарбніцу нацыянальнай і сусветнай літаратуры». Бачыў, аднак, і іншае: «[...] кніжка не вырашыла ўсіх праблем навуковай біяграфіі Янкі Купалы і па сённяшні дзень мы не маем яшчэ такой біяграфіі».

Заклучныя словы не страцілі значэння і цяпер. Пра гэта гаварыў і Уладзімір Юрэвіч, але ён, на жаль, няўважліва прачытаў заключны момант у рэцэнзіі Міколы Дзяшкewіча, таму ва ўступным да кнігі М. Дзяшкewіча «Ад вытокаў радаводных...» прагучаў непрыкваны прысуд: кніга «[...] не вырашыла ўсіх праблем навуковай біяграфіі Янкі Купалы, не з'явілася грунтоўным подступам для стварэння вычарпальнай навуковай біяграфіі». Па сутнасці, з-за няўважлівасці рэзка змянілася ацэнка.

Мікола Дзяшкewіч, вядома ж, не мог абыходзіць увагай і жыццё пясняра. Больш за тое, кожным разам, праводзячы чарговую экскурсію ў музеі, перажываў асаблівае хваляванне, калі наставаў момант гаварыць пра Вязынку. Тады з вуснаў пісьменніка і навукоўца гучала нязменная: «Вязынка... Ледзь прыкметная кропачка на карце. Яна заўсёды была ў сэрцы Купалы. Як і ўся Беларусь». Словамі гэтымі завяршаецца і адзін з найлепшых яго артыкулаў, можна сказаць яго лебядзіна песня — «Ад вытокаў радаводных...» Публікацыя з'явілася ў кастрычніцкім нумары часопіса за 1971 год, калі аўтар яе пайшоў ужо ў лепшы свет.

У згаданым артыкуле М. Дзяшкewіч першым з навукоўцаў прасачыў радавод Луцкевічаў, падрабязна раскажаў пра ўмовы, у якіх жылі Купалавы продкі. У прыватнасці, і пра

Замбржыцкага, а ў яго браты Луцкевічы ў свой час арандавалі зямлю «з палавіны». Першым вызначыў правільнае вымаўленне імя маці Янкі Купалы — Бянігна, а не Бянігда, як звычайна пісалася. Устанавіў, што Вязынка адносілася да Мінскага павета

Неацэнныя матэрыялы, неабходныя кожнаму, хто хоча болей ведаць аб жыцці народнага пясняра. З якой цяжкасцю даліся М. Дзяшкewічу знаходкі і як радаваўся ён, што знайшоў нешта важнае. Мэтанакіраванасць у росшуках прыносіла жаданы плён. Сутнасць гэтай ягонай апантанасці дакладна схпіў у сваіх успамінах «На самым ранку» Арсень Ліс: «[...] творчасць беларускага баяна-пясняра, Купалава жыццё сталі для Міколы не толькі прадметам цікавасці, але і прафесійным клопатам».

Хоць не скажаць, каб М. Дзяшкewіч адразу знайшоў гэты «прафесійны клопат». Як прыгадвае А. Ліс, «і ў студэнцкай аўдыторыі [...], і ў асяроддзі аматараў тэатральнай справы (працаваў у нейкай тэатральнай студыі) ён аддаваў даніну Яўтушэнку, сучаснай зарубешнай паэзіі».

Гэтае да фатальнай апантанасці Міколава жыццё шмат у чым паўстае са старонак яго адзінай пасмяротнай кнігі «Ад вытокаў радаводных...», складзенай Яўгенам Лецкам і выпушчаным выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1991 годзе. Узнаўляецца са старонак ягоных літаратурна-крытычных артыкулаў, нарысаў, а таксама ўспамінаў тых, хто працаваў поруч з ім ці сябраваў. Чытаючы напісанае ім, бачыш, як паглыбляўся ён у праблемы літаратуры. Пераконваешся, як адданасць слову, прыгожаму пісьменству дазваляла пераходзіць да значных абагульненняў, высноў, увасабляць цэласныя, завершаныя малюнкi, што высвечваліся, кажучы словамі Уладзіміра Юрэвіча, «талентам жывой думкі».

Потым, — прызнаўся аднойчы, — адчуў патрэбу абаперціся на нейкі бліжэйшы, родны грунт. Знайшоў яго ў Купалы. Аднак над словам даводзілася яшчэ працаваць і працаваць. Як прыгадваў Алесь Траяноўскі («Была развіталнае хвілі журба...») спачатку для артыкула пра родзічаў Янкі Купалы хацеў узяць назву «Радаслоўная Купалы», але А. Траяноўскі прапанаваў яму: «[...] давай высветлім, з чаго складаецца само слова «радаслоўная»... Так і з'явілася нацыянальна-адметнае — радаводная, пасля чаго і назва ўдакладнілася».

Ён толькі ўваходзіў у літаратуру. Прызнаваўся: «Хутка я пачну пісаць прозу» (з успамінаў Уладзіміра Дамашэвіча «Няспраўджанае надзея»). Марыў: «Мы напішам з табой не адну кніжку. У нас будзе кніжка... Толькі не трэба даваць патолі сваёй душы. Трэба рупіцца!» (згадка Уладзіміра Содала «Апошнія сустрэчы, апошні ліст...»). І пастаянна, калі толькі з'яўлялася магчымасць, нешта шукаў, штосьці занатоўваў. Як сведчыў актёр Алесь Лабанок, з якім Мікола сябраваў, «на другі дзень пасля пахавання яго маме прысніўся сон: «Мамочко (так па-мясцовому звяртаўся да блізкага чалавека — А. М.), родненька, што ж ты не паклала ў магліу маіх запісных кніжак?» («Мне горка, дружа...»).

«Не даваць патолі душы...» — гэта было свайго роду яго жыццёвым і творчым крэда. Але гэта і напамінак кожнаму, хто мае дачыненне да слова. Напамінак, да якога нельга не прыслухацца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Гомельшчына: асобы, набыткі, планы

Здалёкага мінулага бярэ свае вытокі літаратурнае жыццё Палескага краю. Багаты і цікавы фальклор доўгія стагоддзі служыў галоўным сродкам выяўлення шматграннага духоўнага жыцця народа. На тэрыторыі сучаснай Гомельскай вобласці нараджаліся, жылі цудоўныя казачнікі, вядомыя фалькларысты і этнографы. Тут жыў і тварыў святы Кірыла Тураўскі, адсюль чатыры народныя пісьменнікі Беларусі — Іван Мележ, Іван Шамякін, Іван Навуменка, Андрэй Макаёнак. Сённяшнія літаратары Гомельшчыны — прадстаўнікі Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» — працягваюць традыцыі папярэднікаў і шукаюць сваё, адметнае, твораюцца пра лёс народа, мовы.

Нам — 15

Сёлета СПБ і абласная арганізацыя адзначаць 15-годдзе са дня стварэння. За гэты перыяд адбылося станаўленне аддзялення. Дзейнасць амаль сямі дзясяткаў літаратараў стала прыкметнай, запатрабаванай у рэгіёне.

Безумоўна, задача пісьменніка заключаецца найперш у стварэнні высокамастацкіх твораў, і ў гэтым плане нам ёсць кім і чым ганарыцца. З моманту стварэння арганізацыі з-пад пяра пісьменнікаў-гамельчан выйшла звыш 600 кніг, многія мастацкія творы не толькі сталі папулярнымі, былі высока адзначаны як у нашай краіне, так і за яе межамі.

З мэтай папулярызацыі новых мастацкіх твораў літаратараў абласное аддзяленне штогод выдае альманах «Літаратурная Гомельшчына» (іх выйшла 17), а таксама ў серыі «Бібліятэка аддзялення СПБ» зборнікі вядомых і маладых аўтараў, якія дасягнулі значных творчых поспехаў. Яны распаўсюджваюцца ва ўстановы культуры і адукацыі вобласці. Перыядычна сваю «трыбуну» пісьменнікі аддаюць творчай моладзі рэгіёна. Літаратары плённа супрацоўнічаюць з часопісам «Метамарфозы» (рэдактар — Н. Сляднева). Летась у Гомелі пачаў выходзіць міжнародны альманах «Літара» (літаратурна-асветніцкі праект аўтара гэтых радкоў).

Абласная пісьменніцкая арганізацыя праводзіць актыўную работу па прапагандзе чытання і кнігі ва ўстановах адукацыі і культуры з прыцягненнем найперш юнага чытача (наладжваюцца прэзентацыі, выступленні, майстар-класы, конкурсы, агляды і інш.), аказвае ўсебаковую дапамогу маладым талентам, падтрымлівае аматарскія літаратурныя аб'яднанні і клубы, створаныя ў раёнах пры бібліятэках ці адукацыйных установах, курыруе літаратурныя грамадскія фарміраванні ў абласным цэнтры, прыцягвае маладых аўтараў і аматараў мастацкай творчасці для ўдзелу ў асветніцкіх акцыях. Так, штогод гомельскія пісьменнікі на дабрахвотнай аснове наладжваюць ад 1500 выступленняў-прэзентацый ва ўстановах культуры, адукацыі, на прадпрыемствах і ў арганізацыях вобласці. І гэта нямала!

Пісьменнікі Гомельшчыны мэтанакіравана працуюць у межах пастаянна дзеючай акцыі «Добрую кнігу — у добрыя рукі»: толькі за апошнія гады літаратарамі вобласці сабрана і перададзена ў бібліятэкі, установы адукацыі, дамы-інтэрнаты звыш 12 тысяч кніг. Так, у 2018—2019 гадах пацярпелай ад пажару Клімаўскай сельскай бібліятэцы (Гомельскі раён) перададзена звыш 3 тыс. асобнікаў мастацкай літаратуры для папаўнення кніжнага фонду.

Абласная пісьменніцкая арганізацыя за гэтыя гады правяла звыш 90 літаратурных конкурсаў, працягвае шматгранную работу па ўвекавечванню як класікаў беларускай літаратуры — выхадцаў з Гомельскай вобласці, так і таленавітых пісьменнікаў рэгіёна.

Напрыклад, намаганнямі пісьменніцкай арганізацыі адкрыты мемарыяльная дошка памяці Івана Сяркова ў аграгарадку Пакалюбічы Гомельскага раёна і мемарыяльная дошка памяці Анатоля Грачанікава ў Гомелі. Па ініцыятыве аддзялення СПБ і пры пасрэдным удзеле пісьменніцкай грамады створаны мемарыяльны музей пісьменніка-земляка Міколы Гамолкі ў Жыткавічах, канцэптуальна новае напайненне атрымаў і Музей літаратуры Гомельшчыны ў абласным цэнтры. Да 15-годдзя аддзялення і СПБ заснаваны памятны медаль «Кірыла Тураўскі. Асветнік. За ўклад у літаратуру».

Хто вы, сённяшнія сейбіты вечнага і добрага?

З моманту стварэння аддзялення СПБ у яго склад уваходзілі 73 літаратары, за гэты перыяд з жыцця пайшлі восем таленавітых пісьменнікаў, вядомых не толькі ў Беларусі, але і ў Расіі і Украіне. Ігар Журбін і Фелікс Мысліцкі, Аляксандр Дуброўскі і Віктар Лаўгач, Анатоль Караленка і Юрый Фатнеў, Эма Усціновіч і Барыс Кавалерчык пакінулі свой годны след у літаратуры... Зараз у арганізацыі 65 пісьменнікаў, значная частка — жыхары горада над Сожам, нашы калегі таксама жывуць і плённа працуюць у Светлагорскім, Рагачоўскім, Мазырскім, Дубрушскім, Жлобінскім, Хойніцкім і Жыткавіцкім раёнах.

Не магу не падкрэсліць, што майстры слова рэгіёна дасягнулі значных поспехаў у творчай дзейнасці. Так, пераможцамі рэспубліканскага конкурсу на

Творчыя сустрэчы з чытачамі арганізуюцца як самастойна, так і сумесна з органамі ўлады на месцах устаноў культуры, адукацыі, грамадскімі структурамі. Толькі за апошнія гады пісьменнікі Беларусі, Бранска, Курска, Санкт-Пецярбурга, Масквы, Растова-на-Доне, Краснадара, Таганрога, Іркуцка і іншых гарадоў Расіі, Кіева, Сум, Чарнігава, Дабранкі з Украіны працавалі ў межах фестывалю-свята ў старажытным Тураве, Жыткавічах, Мазыры, Калінкавічах, Ельску, аграгарадках Малыя Аўцюкі Калінкавіцкага раёна, Шарпілаўка і Бярозкі Гомельскага раёна, Зашыр'е Ельскага раёна. Варта падкрэсліць і тое, што фінансаванне фестывалю ажыццяўляецца дзякуючы спонсарам.

Менавіта са «Славянскіх літаратурных дажынак» «вырас» новы фестываль у Наклінаўскім раёне Растоўскай вобласці — Міжнародны фестываль маладзёжнай паэзіі і перакладаў «Берагі дружбы», які сёння мае важнае аб'яднальнае значэнне. Вынікам праекта сталі некалькі сумесных паэтычных зборнікаў, у тым ліку ўжо 5 кніг выйшла ў Расіі на беларускай мове. Дзвюм бібліятэкам і Дому культуры ў Растоўскай вобласці, па ініцыятыве нашага аддзялення СПБ, прысвоены імёны народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа і беларускага, агульнаславянскага святара і паэта К. Тураўскага. І гэты працэс узаемаабмену працягваецца. Пастаянна выходзяць і калектыўныя зборнікі, падрыхтаваныя пісьменнікамі-гамельчанамі сумесна з творцамі Расіі і Украіны (аддзяленне заключыла пагадненні і наладзіла плённае супрацоўніцтва з 10 пісьменніцкімі і іншымі творчымі арганізацыямі суседніх краін).

У 2019 годзе Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі пры падтрымцы Жыткавіцкага райвыканкама ўпершыню арганізавала і правяло ў г. Жыткавічы Першы адкрыты міжрэгіянальны фестываль літаратуры, культуры, мастацтва і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага». Наша ініцыятыва была падтрымана аблвыканкамам: пачынаючы з 2020 года гэты фестываль плануецца праводзіць пастаянна. Перакананы, што ён яшчэ заявіць пра сябе новымі імёнамі, адкрыццямі ў галіне літаратуры.

Гомельскае абласное аддзяленне СПБ заснавала Міжнародную літаратурную прэмію імя К. Тураўскага, шэраг абласных прэмій: імя І. Мележа, І. Шамякіна, І. Навуменкі, А. Макаёнка, А. Грачанікава, Л. Гаўрылава, П. Пранузы, А. Кавалёва, І. Сяркова, М. Гамолкі, А. Капусціна, Ф. Мысліцкага, І. Журбіна, якія

нарадзіліся ці стваралі на гомельскай зямлі.

Аддзяленнем штогод арганізуюцца і праводзяцца творчыя семінары, форумы для дзяцей, моладзі і аматараў прыгожага слова. У Гомелі працуе Школа юнага літаратара пад кіраўніцтвам паэтэсы Н. Нікіцінай, аўтары-пачаткоўцы актыўна ўдзельнічаюць у пісьменніцкіх акцыях, некаторыя выпускнікі сталі членамі СПБ.

Мы падтрымліваем творчыя сувязі з рэлігійнымі, грамадскімі і творчымі арганізацыямі рэгіёна. Так, актыўнае супрацоўніцтва наладжана з аддзяленнем Фонда міра, Гомельскай епархіяй. Сумесна з епархіяльным упраўленнем ужо 6 гадоў праводзіцца абласны літконкурс «Праваслаўе — мая надзея», па выніках якога епархія выдала аўтарскія кнігі 5 літаратараў.

Творцы вобласці актыўна сустракаюцца з чытачамі (за 15 гадоў праведзена некалькі тысяч прэзентацый кніг, здзейснена каля 22 тысяч выступленняў у розных аўдыторыях — ад вучнёўскіх класаў да студэнцкіх аўдыторый, у падрыхтоўчых групах, на заводах і прадпрыемствах). Пісьменнікі наведваюць усе раёны Палескага краю, падтрымліваюць на месцах самадзейныя літаратурныя аб'яднанні. Шматгранная работа па папулярызацыі мастацкай кнігі не спыняецца.

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ,
старшыня Гомельскага абласнога аддзялення
ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», сакратар
Міжнароднага саюза пісьменнікаў
і майстроў мастацтва

Расійскія, украінскія і беларускія пісьменнікі падчас круглага стала ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны. 2019 г.

наилепшы твор года былі прызнаны кнігі Я. Калашнікава, В. Раўчанкі, М. Слівы, Б. Кавалерчыка і аўтара гэтых радкоў, у 2017 годзе Нацыянальную літаратурную прэмію атрымаў вядомы драматург В. Ткачоў. 7 літаратараў з'яўляюцца ганаровымі членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Органамі мясцовай улады падтрымана ініцыятыва аддзялення СПБ: ганаровымі жыхарамі раёнаў Гомельшчыны сталі пісьменнікі М. Болсун, В. Ткачоў, Г. Говар. Многія літаратары атрымалі дзяржаўныя і грамадскія творчыя ўзнагароды. Так, толькі ў 2019 годзе пісьменнікі Гомельшчыны былі адзначаны 87 разоў на абласным, рэспубліканскім і міжнародным узроўні. З пачатку года парадавалі чытача новымі кнігамі паэты — сёлетнія юбіляры Л. Долбікава і В. Ветошкін, прэзаікі В. Ткачоў і Г. Атрошчанка, І. Лосікаў, М. Сліва, перакладчыца В. Раўчанка.

Каб Слова гучала

Наша суполка з'яўляецца заснавальнікам і арганізатарам Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi», які ў 2020 годзе пройдзе ўжо ў 15 раз. За гэтыя гады фестываль, накіраваны на выяўленне і падтрымку таленавітых аўтараў і арганізацыю іх культурна-творчай дзейнасці ў сферы літаратуры, стаў брэндам вобласці. Штогод у ім удзельнічаюць каля 150 славянскіх пісьменнікаў-прафесіяналаў і пачынаючых аўтараў. На працягу трох дзён праводзіцца да 20 літаратурных мерапрыемстваў, у тым ліку адзін дзень пісьменнікі працуюць у раёнах вобласці, аграгарадках.

«Няхай ляціць над краем слова...»

Мікола ЖДАНОВІЧ

Распусціць сонца вогненныя косы
Ды кіне неспадзеўкі ў ваду...
Ну дзе такі вась золатагалосы
Яшчэ я смех на ўсёй зямлі знайду,
Дзе адшукаю вуснаў хмель салодкі?!
Дык будзьма ж слухаць нашых
сэрцаў стук,
Пакуль плыве твайго жадання лодка
Да берага маіх пяшчотных рук.

Разважанне

Вас мае пяшчоты-ласкі
Мусіць змучылі,
Вам, напэўна, жыць у казіцы
Надакучыла.
Захацелася вярнуцца
У будзённае.
Там дажджы у вокны б'юцца
Несціодзёныя,
Пунктуальным метраномам
Быт размераны.
Прадказальны ён, знаёмы
І правераны.
Рай лубочны
(У клетцы сценаў
Пляжкі батыка)
Прарастае ў Ваішых венах,
Як Галактыка.
Праз сумёты
У бор вандроўны
Зноў не хочацца,
Дзе на спіцах снежных кронаў
Барва точыцца,
Дзе ў бакалах з вяселосцю
Чырвань спеліцца.
Прыгубі — і зерне злосці
Перамелецца,
Каб злучыць над чысцінёй
Лебядзінаю
Сілуэты — мой і твой —
У адзінае...

Міхась БОЛСУН

Мая душа не прагне славы,
Пакуль рака жыцця цячэ,
Мне ў радасць людзі, нівы, травы,
Дарога, што вядзе ў Чачэрск.

Там мой выток,
Рака-калыска,
Да болю родная зямля.
Паклон абсягам шчыры, нізкі,
Дзе вершы ў сэрцы я лялю!

Няхай ляціць над краем слова,
Нібыта птах у сіняву,
Не веру ў ічасныя падковы,
Я тым ічаслівы, што жыву!

Не дай сабе права

Не дай сабе права забыць той куток,
Дзе зведаў пяшчоту матулі,

Дзе першы зрабіў у жыцці сваім крок,
І голас твой людзі пачулі.
Не дай сабе права забыць карані.
З якога атожылак роду?
І хто бараніў нашы светлыя дні,
Любіў, нібы сонца, свабоду.

Там сёння красуюць густыя жыты,
П'яніць востры водар жывіцы,
І месяці, і россыпы зор залатых
Закінуты з неба ў крыніцу.

Не дай сабе права забыць прыгажосць,
Якою Радзіма багата,
Дзе ў радасць з душою адкрытаю госць,
Дзе думкам і песням крылата.

Гімнасцёрка

Прымяраў я яе
З трапяткім хваляваннем,
Калі ў войска пайшоў,
Каб Радзіме служыць.
І зялёным было
На плацу тое ранне,
Хоць сняжок навакол
Матылямі кружыў.

Прыгадаў, як глядзіць
Бацька шчыра са здымка
Ў гімнасцёрцы такой,
Што насіў у вайну,
З земляком-сябруком
У салдацкім абдымку, —
Фота ў рамцы разной
Дзед змяціў на сцяну.

Гімнасцёрку пасля
Ў хаце роднай пабачыў,
Калі бацька з вайны
Перамогу прынёс.
Шчасце біла праз край,
Арашалася плачам,
Не саромеўся род
Тады радасных слёз.

Мой хлапечы пагляд
Згледзеў зорку на шапцы,
Гімнасцёркі рукаў,
Што ля дзіркі зрыжэў.
І не знаў я, малы,
Што было мала шанцаў
Паглядзець на мяне, —
Бой быў цяжкі за Ржэў.

...Разумею цяпер
Я, салдат, ветэранаў,
Калі форму сваю
З той вайны берагуць —
Сведку жорсткіх баёў,
Перамог не экранных,
Калі з крыкам «ура»
У атаку ўстаюць...

Святаслаў КРУПЕНЬКА

Птушка вольная

Між гаючых траў, шапатлівых дрэў
Я цябе спаткаў, я цябе сустрэў.
Ты насустрач мне з-пад аблок плыла,
Не такою ты, як усе, была.

Птушка вольная, птушка мілая,
Летуценная, лежакрылая,
Нескароная і адважная,
Недаступная, недасяжная.
Як бы я хацеў за табой услед
Рэзаць крыламі неабдымны свет,
Птушка гордая, птушка вольная —
Вышыня мая неадольная.
Зачарованы, прад табой стаяў:
Гэта сон такі ці жывы праяў?
Што раней было, усё пайшло на злом —
Зачапіла ты сэрца мне крылом,
Птушка вольная...

Галіна РАГАВАЯ

Не бывае ічасця без трывог,
Радасці вандровак —
Без дарог,
Дзе вузламі цвёрдымі карэнне,
Дзе збіваеш ногі аб каменне.
І святла нябёсаў —
Без дажджынкі,
Без работы —
Радасці спачынку.
Толькі б не гублялася надзея:
На дваіх усё з табой падзелім.
Ды бяда,
Што клопат свой і ічасце
На дваіх я не магу раскласці,
Каб сустрэць суровую гадзіну
Мне было лягчэй напалавіну
І каб радасць светлая мая
Радасней зрабілася ўдвая.

Ты даўно адплыў за тое мора.
Дзе няма ні радасці, ні гора.

Тамара КРУЧЭНКА

Дзень беларускага пісьменства — 2019

Іду я вуліцамі Слоніма,
І адчуваю: дух не зломлены
Майго народа шматпакутнага,
Сваёю годнасцю магутнага,
І па-сялянску працавітага,
І да зямелькі прагавітага,
Таленавітага, стараннага,
І па-святочнаму прыбраннага.
Капелюшамі слаўны слонімы,
Застоллі ад прысмакаў ломяцца,
І канцлер ВКЛ Сапега
Сцішыўшы крок, нібы з разбегу,
Глядзіць на нас з-за часу далаў,
І бы гаворыць з п'едэстала:
«Статут на беларускай мове
Ёсць і ў нас цяпер, панове!»

Дзівасіл Беларусі

Перашэпты бароў нарачанскага краю,
Перазваны крыніцы невычэрпных
Палесся...
Тут адчуеш, як роднае слова іграе,
Як душу яно можа акрыліць, узнесці!
Правіць баль на зямлі зноў
дажынкавы верасень,
І зычлівая вёска сустрэне гармонікам...
Ты, нібыта ў дзяцінства далёка
вернешся,
У дзівосныя дні, векапомныя.
Тут жыўць як жылі, і не ведаюць стомы,
Да інакшае долі нікім не прывучаны...
Не з'язджаюць далёка ад роднага дома,
З землякамі спраўляюць заручыны.
Залаты каравай на далонях шурпатах
Паднясуць, каб сустрэць
найжаданых гасцей...

Наша вёска і сёння жыве небагата,
Ды на свет пазірае намнога прасцей.
І дасціпным сваім непрыдуманым словам
Яна ўсцешыць цябе — бы глытком
з гладыша...
Дзівасіл Беларусі — бацькоўская мова,
З ёй народа навек неўміруча душа.

Іван ЦІТАРЭНКА

Вішні

Гнецца голле ад ягад да долу,
Спелай чырванню гронкі гараць.
Клічуць вішні зазыўна дадому,
Толькі некаму іх абіраць.

Не прыедуць ні сын і ні дочка,
Бо ў іх сем'і і справы свае.
А матуля стаіць ля масточка,
Кліча: «Дзе вы, крывінкі мае?»

Не прыедуць, занятыя дужа
І слязіны на ічоках блішчаць.
Ачарствелі, відаць, у іх душы,
Не спяшаюцца маці абняць.

Пастаяла шчэ крыху старая,
Паплялася паціху дамоў.
Ідучы яна ўсё паўтарае:
Беражы вас, матулі любоў.

Уладзімір ШПАДАРУК

Ранак

Пазірае зноўку ранак
У маё акно,
Нібы хоча штось параіць,
Адагнаўшы ноч.
Нібы хоча запытацца,
Як живецца мне,
Што знайшоў і што я страціў
Сёння і раней.
Я гляджу ў вочы ранку
І сярод тугі
Гавару: усё ў парадку,
Ранак дарагі.

Я шукаю сябе

Я шукаю сябе, хоць даўно не хаджу —
Напаткала такая хвароба.
У святанках шукаю, у кроплях дажджу,
У вацах закаханых, родных.
У квітнеючым садзе, у ізраці хмар,
Што кудысьці плывуць нетаропка.
Я шукаю сябе, а насустрач зіма
Ужо робіць студзёныя крокі.
Я шукаю сябе ад цямна да цямна
Ў кожным шоргаце, кожным звоне.
Я шукаю сябе, і спакою няма
І не будзе, напэўна, ніколі.
Ад нягод я хаваюся і не бягу.
Як належыць, усё прымаю.
Я шукаю сябе, а інакш не магу.
Сваё месца ў жыцці шукаю.

Жнівеньская містэрыя

ў музеі-майстэрні Заіра Азгура

Праект «Кінемо» існуе не першы год, але дагэтуль застаецца, хутчэй, мерапрыемствам для абраных аматараў нямога кіно, таму што ўбачыць яго рэкламу складана, а людзі рэдка натыкаюцца на такія ініцыятывы самастойна. Сёлета фестываль нямога кіно і жывой музыкі «Кінемо» праходзіць з 30 ліпеня па 27 жніўня, і рэдакцыя «ЛіМа» вырашыла распавесці пра гэты ўнікальны праект, каб прыцягнуць увагу да добрай ініцыятывы і такім чынам крыху павялічыць яе пэдагагічную аўдыторыю.

Кадр з фільма «Малодшы брат».

Ханс Цымер, Энія Марыконэ, Говард Шор — імёны настолькі гучныя і настолькі важныя для сучасных аматараў кінематографа, што цяжка сабе ўявіць: калісьці кіно было нямым. Ужо тады было зразумела, што ў кіназале ў поўнай цішыні глядачы хутка засумуюць і страцяць цікавасць да фільма, таму арганізатары паказаў запрашалі самых розных музыкаў і кампазітараў, каб тым у фармаце жывога выступу «агучвалі» фільм. Менавіта гэтая ідэя, здаецца, і прывяла да таго, што сёння мы не можам уявіць кіно без музыкі, без гуку. Многія людзі ўвогуле не ўспрымаюць нямое кіно мінулага як паўнаартнае мастацтва, але разам з тым яно захоўвае шмат сапраўдных брыльянтаў. Яшчэ маладое на той час мастацтва смела эксперыментавала

і сабраць дастатковую колькасць глядачоў. У тых, хто хоча акунуцца ў сапраўдную атмасферу прагляду нямога кіно пад жывую музыку, каб адчуць сябе жыхаром Амерыкі ці Еўропы пачатку XX стагоддзя, здаецца, увогуле няма ніякіх шансаў гэта жаданне задаволіць. Сапраўды, хто сёння будзе спрабаваць аднавіць гэтую традыцыю? Гучыць як абсурдная ідэя, накіраваная на задавальненне патрабаванняў нейкіх рафінаваных інтэлектуалаў. Насамрэч у нашай краіне шмат людзей, якія не адмовіліся б ад такога адпачынку. Знайшліся і тыя, хто быў гатовы яго арганізаваць.

«Кінемо» — адзіны ў Беларусі *open air* фэст, у рамках якога дэманструюцца нямыя фільмы класікаў сусветнага кінематографа, агучаныя сучаснымі музыкамі і кампазітарамі. Акрамя летніх сеансаў пад адкрытым небам, фестываль на працягу года арганізуе адмысловыя паказы нямога кіно з жывой музыкай на розных пляцоўках. Фэст заснаваны праектам *Cinemascope* і Асацыяцыяй маладых беларускіх кампазітараў. Месцам, якое выбралі арганізатары для правядзення фестывалю ў Мінску, стаў падворак Мемарыяльнага музея-майстэрні Заіра Азгура — аднаго з самых вядомых беларуска-савецкіх скульптураў. Такім чынам і сфарміраваліся трыадзінства, якое стала слоганам «Кінемо» — нямое кіно, жывая музыка і свежае паветра. Менавіта ў такім выглядзе аматары класічнага кіно ведаюць фестываль, які праходзіць сёлета ўжо ў восьмы раз. Гэта пацвярджэнне таго, што людзей цікавіць нямое кіно, што яны імкнуцца вывучаць класічны кінематограф і гатовыя ўспрымаць гэта дзіўнае мастацтва, нягледзячы на яго пэўную наіўнасць і выразны адбітак часу, які нельга не заўважыць. Між тым, гэта сведчыць і пра тое, што глядачы здольны глядзець на беларускую культуру як сапраўды еўрапейскую, бо суправаджаюць фільмы менавіта беларускія музыкі. Уражае яшчэ і тое, што ў асноўным яны даволі маладыя і для глядачоў не вельмі важна, класічнай музычнай адукацыі перад імі чалавек ці, напрыклад, эксперыментальны электра-рок гурт. Галоўнае, каб музыка і яе выкананне былі якаснымі, каб музыкі не перашкаджалі прагляду фільма, а, наадварот, узмацнялі эмоцыі ад кіно, стваралі тую магічную атмасферу мінулага, якая б дазваляла яшчэ глыбей акунуцца ў той дзіўны свет, што выяўляюць сабой старыя фільмы. Давер у такім спецыфічным спосабе кантакту паміж аўдыторыяй і творами мастацтва можа існаваць толькі ў тым выпадку, калі глядачы ўпэўнены ў музыках, а музыкі вельмі добра ведаюць той матэрыял, з якім працуюць. І калі супадзенне

жаданага і рэальнага здараецца, то ўсе ўдзельнікі атрымліваюць у выніку толькі станоўчыя эмоцыі: глядачы — выключную асалоду ад жывой музыкі і цудоўнага фільма, прасякнутага эстэтыкай мінулага, а музыканты, акрамя ўдзячнасці публікі, набываюць рэдка і каштоўны вопыт — не кожны дзень той ці іншы беларускі гурт або выканаўца запрашаюць, каб ён агучыў стары фільм, што пакінуў пасля сябе значны і заўважны след у гісторыі сусветнага кінематографа.

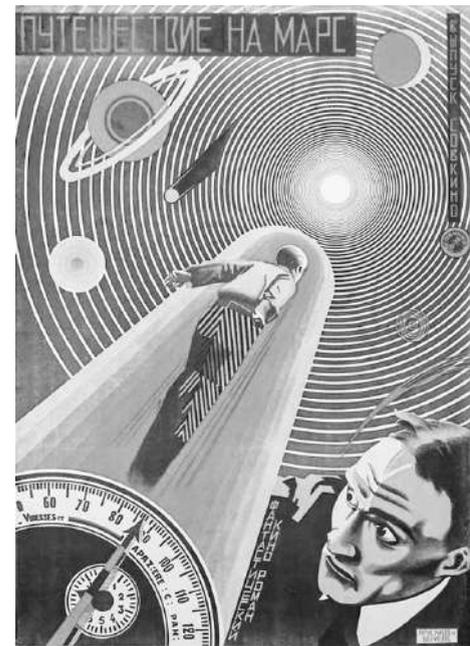
Падрыхтоўка да такіх праектаў — справа няпростая. Па-першае, трэба прайсці ўсе фармальнасці, з якімі знаёмы кожны, хто спрабаваў што-небудзь арганізаваць. Па-другое, сам пошук фільмаў вельмі складаны. Вядома, у Еўропе і Амерыцы, адкуль паходзіць большая частка стужак, што паказваюць на «Кінемо», сочаць за тым, каб старыя класічныя фільмы не страчваліся ў віры жыцця і часу, і пераводзяць іх у лічбавы фармат. Гэта значна спрашчае як працэс атрымання кінастужкі, так і пошук абсталявання для прайгравання фільма на вялікім экране. Але ўсё роўна гэта складаная праца па сістэматызацыі вялікай колькасці інфармацыі, большая частка якой знаходзіцца толькі ў спецыялізаваных крыніцах. Па-трэцяе, да нашага часу не заўсёды даходзіць інфармацыя пра тое, якую музыку выконвалі падчас паказу фільма ў пачатку XX стагоддзя. Не сталася не толькі канкрэтных партытур (часткова гэта адбылося таму, што музыкі імправізавалі ў пэўных межах, зададзеных першапачаткова), але нават самых агульных апісанняў саставу інструментаў і настрою, што дапамагло б сёння ўявіць, як гучала музыка да той ці іншай стужкі ў мінулым.

Так, арганізатары апынаюцца ў сітуацыі, калі ім патрэбна жывая музыка, але няма ніякай інфармацыі пра тое, якой яна павінна быць. Менавіта для гэтага «Кінемо» супрацоўнічае з маладымі кампазітарамі: яны ствараюць музыку для фільмаў нанова, арыентуючыся не толькі на сам фільм і тыя нешматлікія звесткі пра яго гучавое суправаджэнне, што захаваліся да нашага часу, але і на свой уласны досвед працы з рознымі жанрамі і стылямі, а таксама тую ступень развіцця музыкі для кіно, якую мы бачым сёння. Дзякуючы гэтаму «Кінемо» становіцца не толькі праектам, дзе можна пабачыць унікальныя старыя фільмы (гэта часам складана зрабіць нават у краінах, адкуль кіно родам), што ўжо само па сабе вельмі добра, бо значна павышае культурны ўзровень беларускіх глядачоў, але і музычным фестывалем, дзе найлепшыя маладыя музыкі і кампазітары з розных краін прэзентуюць сваю ўнікальную творчасць.

У гэтым годзе «Кінемо» прадставіў аматарам кіно і музыкі ўжо тры стужкі з жывым музычным суправаджэннем. 30 ліпеня камедыяй «Малодшы брат» праект распачаўся. Гэта чорна-белы амерыканскі фільм 1927 года рэжысёра Тэда Вільдэ з удзелам вядомага коміка Гаральда Лойда. Ён унікальны тым, што распаўвае класічную казачную гісторыю, але ў атмасферы кантынентальнай Амерыкі пачатку XX стагоддзя: у адным горадзе жыве сям'я, у якой браты спаборнічаюць за сэрца дзяўчыны Мэры. Пры гэтым старэйшыя браты — тыповыя амерыканскія героі, моцныя, прыгожыя, упэўненыя ў сабе мужчыны, якія прывыклі заўсёды атрымліваць жаданае, але не асабліва выдзяляюцца розумам і гнуткасцю ў плане прыняцця рашэнняў. Малодшы брат, роль якога выконвае Гаральд Лойд, наадварот, не валодае фізічнай сілай, але ў выніку дасягае сваёй мэты дзякуючы хітрасці і досціпу. Добра, што «Кінемо» вырашыў распаўваць новы сезон з такога пазітыўнага фільма, які дэманструе: уменне вырашаць

проблемы розумам без прымянення сілы заўсёды будзе каштоўным нават у Амерыцы, дзе ідэі індывідуалізму дыктуюць неабходнасць заўсёды дамагацца свайго любымі магчымымі спосабамі. За фартэпіяна ў той вечар была піяністка Марына Рамейка — выпускніца Венскага ўніверсітэта музыкі і выканаўца мастацтва; удзельніца міжнародных школ выканаўца майстэрства і майстар-класаў вядомых музыкаў; артыстка Дзяржаўнага камернага аркестра Рэспублікі Беларусь. Сапраўды цікавае сумяшчэнне класічнага амерыканскага кіно, што і сёння лічыцца прыкладам вельмі добрай камедыі, і сучаснай музыкі, выкананай піяністкай, якая мае вопыт выступленняў перад рознай аўдыторыяй і з розным матэрыялам.

Праз тыдзень, 6 жніўня, каманда фестывалю прапанавала ўвазе глядачоў вельмі рэдкую, сапраўды ўнікальную знаходку — дацкую фантастыку «Падарожжа на Марс». Самі арганізатары апісваюць гэты фільм такім чынам: «Форэст Хольгер-Мадсэн здымаў гэтую гісторыю падарожжа некалькіх энтузіястаў на Марс напрыканцы Першай сусветнай вайны, таму надзіўна, што падаецца яна перш за ўсё палымным антываенным выказваннем. Сам палёт не абыходзіцца для бравых дацкіх касманаўтаў без праблем — амерыканскі калега моцна п'е і ледзь не арганізоўвае мяцеж, але ўсе

Старая афіша фільма «Падарожжа на Марс».

нягоды выкупаюцца марсіянскім адкрыццём: на Чырвонай планеце жыве цывілізацыя пацыфістаў, якая даўно пазбавілася ад злосці і гвалту. Іх утапічнае грамадства, якое выглядае як гібрід афінскай дэмакратыі і эстэтыкі ар-нуво, служыць адным з першых у гісторыі фантастыкі бачанняў іншай цывілізацыі». І сапраўды, нягледзячы на тое, што фільм стары і эфекты ў ім выключна практычныя, ён і сёння выглядае як адзін з найлепшых прыкладаў росквіту чалавечай фантазіі ў кіно. Музыка выконваў гурт «Мроі Пафнуція», лідарам якога з'яўляецца Павел Кузюковіч — музыкант і папулярызатар класічнай музыкі. Скончыў Беларускае дзяржаўнае акадэмію музыкі. Грае на валтарне, трубе, альтэйскім розе і флюгельгорне. У мінулым — удзельнік гурта «Ляпис Трубецкой», валтарніст аркестра Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета.

Далейшая праграма «Кінемо» не менш цікавая: 20 жніўня — фільм «Асфальт» (Германія, 1929 г., музыка Фердынанда Брайля, выконвае *Five-Storey Ensemble*). Апошні паказ адбудзецца 27 жніўня і прадставіць увазе публікі пяць класічных кароткаметражных фільмаў, сярод якіх легендарны «Андалузскі пёс» Луіса Бунюэля (музыка Ігара Комара, выконвае *Five-Storey Ensemble*).

Цімур ВІЧУЖАНІН

Алічбаваная Адысея

Ulis — гурт, добра вядомы аматарам аичынной рок-музыкі. Папулярны ў дзеянасьці і нулявыя, ён паспеў выпусціць пяць альбомаў, апошні з якіх выйшаў у 2003-м годзе. Але потым *Ulis* сышоў са сцэны, напэўна, адправіўшыся ў шлях да сваёй таёмнай Ітакі. Здаецца, ніхто ўжо і не чакаў, што гурт хоць як-небудзь нагадае пра сябе ў 2020-м годзе, бо з моманту выхада апошняга пласцінкі прайшло 17 гадоў. *Ulis* загінуў у моры-акіяне, стаў ахвярай міфічных монстраў або вырашыў пакінуць думкі пра Ітаку ў самым аддаленым кутку сваёй сьвядомасці і пачаць новае жыццё ў новым месцы. І так працягвалася да таго часу, пакуль нейкія энтузіясты не вырашылі алічбаваць архіў гурта і такім чынам распавесці аматарам музыкі пра тое, як пачынаўся беларускі рок у той час, калі незалежнай Беларусі яшчэ нават не існавала. Гэтыя энтузіясты выдзіліся ў Ітацы нумар два, знайшлі там хату *Ulis*'а і запісалі за ім расповед пра авантуры з мінулага (калі працягваць міфалагічную метафару).

З'ява сапраўды ўнікальная, бо, здаецца, сёння ў Беларусі не так шмат людзей, якія хацелі б вярнуцца да таго часу, калі беларускі рок быў нейкім дзіўным, андэграўдным жанрам, цікавым толькі вельмі вузкаму колу слухачоў. Тым больш гэтая падзея не суправаджалася ні навінамі пра тое, што гурт зноў збіраецца разам, каб правесці юбілейныя канцэрты, ні анонсамі новых трэкаў. Толькі пяць альбомаў, што ўжо ёсць. Іх цяпер можна паслухаць на розных анлайн-платформах. І, безумоўна, гэта вельмі добрая з'ява для беларускай культуры — як вяртанне на радзіму твораў беларускіх мастакоў, што па розных прычынах апынуліся за межамі нашай краіны. Зразумела, што сёння вінаватыя пласцінкі ці старыя касеты купляюць толькі зусім апантаных калекцыянераў ці фанаты канкрэтных гуртоў, і гэта, мабыць, дзесяць адсоткаў ад агульнай колькасці патэнцыйных слухачоў. Менавіта таму важна алічбоўваць архівы тых гуртоў, што ў свой час значна паўплывалі на развіццё беларускай музыкі. *Ulis* — адзін з іх. Але ўсё ж такі трэба памятаць, што першы альбом гурта выйшаў ужо больш за трыццаць год таму. Гэты факт выклікае лагічнае пытанне: а ці «захавалася» музыка *Ulis* дастаткова добра, каб прывабіць новых слухачоў, альбо гэтая алічбоўка архіва — падарунак фанатам па старой памяці і сёння такі рок не зусім актуальны?

Адказаць на гэтае пытанне адразу і ўпэўнена немагчыма па дзвюх прычынах. Па-першае, вельмі цяжка сказаць, ці патрэбны быў выхад альбомаў *Ulis* на стрымінгавых сэрвісах, бо папулярнасць заўсёды з'яўляецца адноснай (але зараз на «Ян-дэкс. Музыка» ўжо 130 карыстальнікаў дадалі гурт у раздзел «Мая калекцыя», рэкамендуючы такім чынам калектыў іншым слухачам). Па-другое, у сучаснай беларускай музычнай прасторы *Ulis* амаль не згадваецца, бо, напэўна, гэты этап развіцця застаўся ў далёкім мінулым. Па-трэцяе, музыка гурта даволі моцна змянялася на працягу творчага шляху, таму казаць пра тое, што камусьці спадабаецца дыскаграфія цалкам, амаль немагчыма. Часцей за ўсё людзі выбіраюць для сябе з некалькіх альбомаў частку любімых, а пра ўсе астатнія кажуць: «Яны ўжо не тыя».

Каб разабрацца ва ўсім гэтым, трэба прааналізаваць усе пяць альбомаў. Гэта дапаможа зразумець, наколькі творчасць калектыву можа зацікавіць людзей, якія сочаць за сучаснымі беларускімі рок-гуртамі.

Натхненне і пошук

Першы альбом *Ulis* «Чужаніца» выйшаў у 1989 годзе, і здаецца, тады ён павінен быў падавацца аматарам беларускай музыкі нейкім выбухам бомбы. Гэта добры, вельмі олдскульны рок-н-рол, у якім можна знайсці сляды розных заходніх гуртоў: *Jethro Tull* (фолкавыя матывы і агульная «прагрэсіўнасць» альбома адразу нам нагадваюць пра вядомую фолк-трылогію гэтага калектыва), *Led Zeppelin* (там, дзе бачым разам олдскульны рок-н-рол і нейкія элементы фолку, адразу думаем менавіта пра гэтых брытанцаў), *Rolling Stones* (бацькі рок-н-ролу, калі любі, нават самы сучасны, музыкант, вырашае, што галоўным у яго новым творы будзе гітарны рыф, хутчэй за ўсё некалі ён быў фанатам Кіта Рычардса ці Міка Джагера) і іншых. Але пры гэтым нельга казаць пра тое, што

U L I S

ЧУЖАНИЦА

U L I S

Вокладка першага альбома гурта *Ulis* «Чужаніца».

Ulis пераймае іх эстэтыку цалкам ці канкрэтных музычных прыёмы. Правільней будзе казаць, што гурт натхняецца заходнімі калегамі, але ўсё ж такі спрабуе знайсці свой унікальны стыль, які не дазволіць папракнуць плагіятам. Слухаючы альбом, разумееш, чаму гурт рэкламуе ў першую чаргу як «той самы калектыў, па якім нельга сказаць, што гэта беларускі рок». Гучыць *Ulis* вельмі якасна і самабытна. Няма адчування, што гэта бессэнсоўная калька з захаду, як няма жадання сказаць «я лепш паслухаю...» і назваць любы іншы гурт. Гэта, безумоўна, плюс першага альбома беларускіх музыкаў, бо стварыць нешта сваё ў час, калі амаль усе вакол захапляюцца заходняй музыкай, даволі цяжка. Тым больш у выпадку, калі табе самому гэтая музыка падабаецца. Але беларусы здолелі перамагчы ў гэтай вайне з уласнымі жаданнямі, таму выпусцілі першы свой добры альбом нават да 1991-га — года, які дагэтуль лічыцца адным з самых важных для рок- і метал-музыкі.

Акрамя заходняга ўплыву, вельмі заўважным у плане лірыкі падаецца ўздзеянне руска-савецкіх рок-гуртоў. Як і ў шматлікіх іншых калектываў таго часу, цэнтральнае месца ў альбоме «Чужаніца» займае тэма перамен, новага парадку і абуджэння (песні «Калі імперыя знікне», «Краіна ў кратах», «Іржавыя дні»). Следам за вядомымі гуртамі «Кіно», «Акварыум», «Наўцілус Пампіліус» і іншымі *Ulis* патрабаваў зменаў і злему старых парадкаў, каб на іх месцы выраслі новыя прыгожыя кветкі краіны. Гэта ўжо феномен, бо звычайна нават сучасныя гурты, якія спрабуюць выказацца пра палітыку ці нейкія сацыяльныя праблемы, хутчэй акцэнтуюць увагу на перажываннях з нагоды гэтых праблем. Сучасная музыка ўвогуле больш рэфлексіўная, таму на кантрасце з ёй песні гурта *Ulis* гучаць амаль панкавымі заклікамі. Безумоўна, іх лірыка не такая мудрагелістая і метафарычная, як у Барыса Грэбеншчыкова, але і там знаходзяцца вельмі добрыя жорсткія вобразы: «Заліты крывёю барыкады ў маіх снах / скрыжаванне вуліц Вайны, Грамадзянскай і Жах». Увогуле дэбютная пласцінка гурта *Ulis* — добры прыклад таго, як савецкія музыкі пераймалі досвед заходніх калег і трансфармавалі яго так, каб аўтарскі пункт гледжання на музыку быў усё ж такі на першым месцы.

Звычайныя прадстаўнікі жанру

«Чужаніца» — альбом, які быў асабліва цікавы беларускаму слухачу ў час выхаду, але і зараз аматары старой школы рока змогуць атрымаць асалоду ад гэтых рыфаў з прысмакам *Led Zeppelin* і тэкстаў, прасякнутых свежай пратэстнай энергіяй. Здаецца, што з кожным наступным альбомам гурт будзе толькі развівацца і станавіцца лепей, але штосьці здарылася — *Ulis* чамусьці на доўгі час вырашыў спыніць эвалюцыю. Дзве наступныя пласцінкі калектыва — «Краіна доўгай бела хмары» (1990 г.) і «Танцы на даху» (1993 г.) — паказальны прыклад таго, як гурт з вялікім патэнцыялам нечакана для ўсіх можа спыніць развіццё і, больш за тое, пайсці назад. Калі «Чужаніца» — праца, у якой адчуваецца ўплыў як заходніх музыкантаў, так і савецкіх калектываў, то два наступныя альбомы страчваюць гэты ваў-эфект заходнасці і ўжо падаюцца звычайнымі прадстаўнікамі таго жанру, што цяпер мы называем «рускім рокам». Амаль няма цікавых рыфаў і мелодый, усе рытмы даволі прымітыўныя і часам паўтараюць удалыя знаходкі «Чужаніцы», прагрэсіўнасць нікуды не падзелася, але з сучаснага погляду яна падаецца наіўнай і гучыць як не вельмі патрэбнае

ўскладненне музыкі, якое робіць яе больш грувасткай і цяжкай для ўспрымання. Калі «Чужаніца» падаецца свежым паветрам (нягледзячы на тое, што менавіта тут найбольш заўважны адбітак часу), то «Краіна доўгай бела хмары» і «Танцы на даху» на працягу праслухоўвання пакідаюць вельмі непрыемнае пачуццё, быццам тое-сёе з гэтых альбомаў ты ўжо чуў у розных мясцовых рок-гуртоў, якія, не саromoючыся, дазваляюць сабе паўтараць амаль нота ў ноту тыя музычныя хады, якія ім падабаюцца. Вядома, да такога ўзроўню *Ulis* не апускаецца, але ўсё роўна вельмі важнае для музыкі адчуванне наватарства страчваецца. Гэта звязана не толькі з тым, што мы аналізуем альбом, выходзячы з сучаснага становішча музычнай індустрыі, але і з тым, што першы альбом гучаў унікальна, калі яго параўноўваць з іншымі савецкімі (ды і не толькі савецкімі) пласцінкамі таго ж напрамку. Два ж наступныя гучаць звычайна і амаль ніякім чынам не вылучаюцца сярод іншых альбомаў таго часу. Часткова гэты эфект страчваецца, калі *Ulis* пачынае эксперыментаванне з фолкам, але на фоне такіх песень астатнія гучаць яшчэ больш сумна.

Страчаная энергія

Напэўна, сам гурт у свой час таксама адчуў гэты крызіс, таму музыканты вырашылі даволі радыкальна змяніць гучанне калектыва. Апошнія два альбомы — «Падарожжа» (2000 г.) і «*Lusterka*» (2003 г.) — гэта ўжо сапраўдны зварот да металу, гранжавых традыцый, якія пачалі даходзіць да постсавецкай прасторы разам з гуртом *Nirvana*. І гэты ўплыў сапраўды аднавіў *Ulis* — песні стала цікавей слухаць, у іх з'явілася страчаная раней энергія. Нечакана замест зусім лёгкіх гітарных рыфаў рок-н-ролу ў трэку «Забуты герой» мы чуем цяжкі рыф, які наўрад ці абрала б *Metallica*, але іншыя гурты, дзе «метал» быў больш важны за частку «хэві», сапраўды маглі б яго выкарыстаць. Часам нават прасочваюцца матывы ню-метала, што для беларускіх гуртоў увогуле ўнікальны выпадак, бо Беларусь гэты вельмі папулярны ў свой час жанр быццам бы абмінуў. Музыка сапраўды зноў паднялася да заходняга ўзроўню. Больш за тое, пасля таго, як *Ulis* стаў іграць на полі металу, ён адразу атрымаў шмат бонусных балаў, бо ў нашай краіне цяжкая музыка не вельмі распаўсюджана, як, напрыклад, у суседняй Польшчы.

Але калі музыка зноў стала цікавай, то тэксты — наадварот, быццам бы працягнулі рэгрэсіраваць. Пра тэст спачатку змяніўся сумным «дапамажы», а потым увогуле нейкімі абстрактнымі, безыдэйнымі пасагамі пра вар'яцтва ці танцы (у апошнім альбоме калектыву ёсць песні «Вар'ят», «Звар'яцелы танцор» і «Я танчу»). Складваецца уражанне, што аўтар тэкстаў групы пасля таго, як Беларусь атрымала незалежнасць і савецкі рэжым перастаў існаваць, больш не змог прыдумаць нейкіх цікавых тэм і таму прыдумляў усё больш

...гурт натхняецца заходнімі калегамі, але ўсё ж такі спрабуе знайсці свой унікальны стыль, які не дазволіць папракнуць плагіятам. Слухаючы альбом, разумееш, чаму гурт рэкламуе ў першую чаргу як «той самы калектыў, па якім нельга сказаць, што гэта беларускі рок». Гучыць *Ulis* вельмі якасна і самабытна. Няма адчування, што гэта бессэнсоўная калька з захаду, як няма жадання сказаць «я лепш паслухаю...» і назваць любы іншы гурт. Гэта безумоўна плюс першага альбома беларускіх музыкаў, бо стварыць нешта сваё ў час, калі амаль усе вакол захапляюцца заходняй музыкай, даволі цяжка.

бесхарактарныя лірычныя матывы. І на апошніх двух альбомах гэта вельмі адчуваецца.

Здаецца: тры з пяці альбомаў, што прайшлі праверку часам — гэта даволі дрэнны рэзультат для гурта, які ў мінулым быў флагманам беларускай рок-, а потым і метал-музыкі, але насамрэч гэта не так. За 17 год, з моманту выхаду апошняга альбома *Ulis*, у музыцы шмат што змянілася, таму даволі прадказальна, што частка запісанага ў пераходны перыяд матэрыялу цяпер успрымаецца не так добра, як тады, але разам з тым ад дэбютнай пласцінкі і дзвюх апошніх можна атрымліваць асалоду і сёння. І адно гэта ўжо кажа пра якасць музыкі, а таксама пра тое, што алічбаваць архіў *Ulis* было патрэбна.

Цімур ВІЧУЖАНІН

Вынікі

«Галоўнае, хлопцы, не падаць духам!..»

«Лічу найважнейшымі ў чалавеку такія якасці, як сумленнасць, патрыятызм, працавітасць, надзейнасць, адказнасць, прафесійнасць, цярдлівасць, прынцыповасць, жыццярэдаснасць і, вядома ж, любоў да жыцця, — падзяліўся ў размове з карэспандэнтам «ЛіМа» Анатоль Верабей, адзін з укладальнікаў 25-тамовага Збору твораў і кіраўнік праекта найбольш поўнага навукова-каментаванага выдання творчай спадчыны У. Караткевіча, крытык і літаратуразнаўца, дацэнт кафедры беларускай літаратуры фінфака БДУ. Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калеснікі Саюза беларускіх пісьмennisкаў за кнігу «Абуджаная памяць: Нарысы жыцця і творчасці Уладзіміра Караткевіча» (1998 г.). — Часта згадваю майго бацьку, які за тры дні да смерці казаў нам, сынам: «Галоўнае, хлопцы, не падаць духам!». У выкладчыцкай дзейнасці заўжды памятаў парадку Алега Лойкі, які напачатку 1990-х гадоў раіў мне, пачынаючаму тады выкладчыку фінфака БДУ: «Трэба, каб студэнты не менш двух разоў засмяліся на лекцыі». Дарагое мне пажаданне Уладзіміра Караткевіча ў яго дарчым надпісе пад вокладкай рамана «Чорны замак Альшанскі»: многа-многа зрабіць...»

— **Якія прыступкі вы прайшлі, каб дасягнуць таго, што дасягнулі?**

— Праца над маёй кандыдацкай дысертацыяй на тэму «Максім Танк і польская літаратура» дазволіла глыбей адчуць маштабнасць постаці творцы, зразумець, што з творами сусветнай літаратуры ён пазнаёміўся праз польскую мову. Але гэта стануўча паўплывала на яго мастацкія пошукі і адкрыцці. Танк у той час узвышаўся сярод польскіх, яўрэйскіх, літоўскіх паэтаў.

Важныя для мяне былі этапы, калі рыхтаваў тэкст і каментары да трэцяга тома Збору твораў Піліпа Пестрака ў 5 тамах (1985), даследаваў творчасць

выдатнага паэта 1920—1930-х гадоў Уладзіміра Хадзькі і ўклаў яго зборнік «На ўзвях дзён» (1986) (пісьменнік загінуў у высылцы ў кар’еры каля Улан-Удэ, абвалілася глыба).

Шмат дала мне як даследчыку праца над кнігамі «Беларуска-рускі паэтычны ўзаемапераклад 20 — 30 гадоў» (1990). Як аказалася, у перыяд сталінскіх рэпрэсій пераклады былі не толькі спосабам творчага самавыяўлення, але і сродкам мастацкага пераўвасаблення. Тое, што нельга было выказаць у вершах, выказвалі ў перакладах, калі пераставалі на родную мову грамадзянскія творы свабодалюбівых Аляксандра Пушкіна, Міхаіла Лермантава, Мікалая Някрасава, Тараса Шаўчэнкі, Адама Міцкевіча. Хоць і пісаліся ў той час праграмныя вершы кшталту «Я — калгасніца маладая», былі і пераклады, у якіх прасочваліся аналогіі з сучаснасцю (а тады быў 1937 год — самы пік арыштаў). Як прыклад можна прывесці пераклады Купалы паэмы Шаўчэнкі «Сон», «Слова пра паход Ігаравы» альбо «Меднага конніка» Пушкіна, дзе паказана, якім коштам аплочана дасягненне Пятра Першага, якія тады панавалі тыранія і дэспатызм.

З 1978 года даследую і творчасць Уладзіміра Караткевіча. Гэта геній, якім магла б ганарыцца любая краіна. Як шмат ён зрабіў для абуджэння нацыянальнай самасвядомасці! Для творчасці Караткевіча галоўнае тое, што, паэтызуючы гісторыю, ён уздымаў пытанні, актуальныя для сучаснасці. Напрыклад, у «Дзікім паляванні караля Стаха», хоць гэта і дэтэктывная апавесць, паказаў беларускае грамадства 80-х гадоў XIX стагоддзя ў яго супярэчнасцях, з яго культурнай і гістарычнай адметнасцю.

Прыемна ўсведамляць, што браў удзел у выданні Збору твораў Уладзіміра Караткевіча ў 8 тамах (1987—1991).

Фота Кастуся Дробава.

Дарэчы, гэта выданне меркавалі зрабіць у 10 тамах, але зацвярджалася ўсё праз Маскву, а там адзін чыноўнік заўпарціўся: маўляў, як гэта так, народны пісьменнік Беларусі Мележ, лаўрэат Ленінскай прэміі, мае 10 тамоў, а тут нейкі Караткевіч... І тады Рыгор Барадудін, які працаваў у «Мастацкай літаратуры», знайшоў выхад: вырашылі восьмы том выдаць у дзвюх кнігах...

— **У чым, на вашу думку, загадка Караткевіча? Ён жа рос у сям’і, дзе бацька размаўляў на трасянцы, а маці па-руску...**

— У яго шляхецкія карані і па матчынай, і па бацькавай лініі. Даследаваў радавод Караткевіча. Прасачыў да 1546 года, калі Даніла і Гаўрыла ў Рэчыцкім павецце атрымалі шляхецтва за заслугі. З нічога нічога не бывае... Агромністае ўздзеянне на пісьменніка аказаў яго дзед Васіль Юльянавіч Грынкевіч, ён быў цудоўным апавядальнікам. Многія яго расповеды ляглі ў аснову апавяданняў Караткевіча. Яго выкладчыкамі ў Кіеўскім універсітэце былі акадэмік Аляксандр Бялецкі і прафесар Аляксандр Назарэўскі. Пачынаў пісаць ён па-руску, але Максім Рьльскі параіў: «Калі хочаш рэалізавацца як пісьменнік, пішы па-беларуску».

Мне пашчасціла быць знаёмым з Уладзімірам Караткевічам. Ён, чалавек энцыклапедычных ведаў, старэйшы за мяне на 20 гадоў, ніколі не дазваляў адчуць яго перавагі, быў вельмі карэктным і ветлівым...

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

Пацеха з меха

Андрэй СІДАРЭЙКА

Тэлесерыялізацыя

Гумарэска

...Колька аднекваўся. Маўляў, няма часу. А потым усё ж прызнаўся:

— Серыял «Каханне як каханне» неахвота прапусціць. Надта ўжо цікавы. А сёння 106-я серыя. Адным словам — апагей.

Гэты серыял я не глядзеў насуперак сваёй жонцы Галі. Да «Не нарадзіся прыгожай» у запасе была гадзіна-другая. Таму з чыстым сумленнем я часцяком забягаў у піўбар з сябруком. А ўжо потым, выціснуўшы жонку з канапы, займаў месца перад тэлевізарам.

Так было і сённяшнім вечарам.

Галя, як заўсёды, пачала раўнаваць:

— Ты гэтай «непрыгожай» удзяляеш больш увагі, чым мне!

— З тым, хто назваў геранію непрыгожай, я б паспрачаўся.

Галя абуралася:

— Ды як ты можаш?! Побач мілавідная, прывабная, гаспадарлівая, заўсёды клапатлівая жанчына, а ён...

«Пэўна, палюбоўніка знайшла, — падумалася. — Бо такіх слоў я не казаў ёй нават у дзень нашага шлюбу. А зараз хоць звяртайся да «Астралага», каб той па зорнаму небу вызначыў, хто раздуў-такі Галюнін «Агонь кахання»».

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

— Нічога, — знайшоўся я, — вось паглядзім разам «Трымай мяне мацней», тады і ўспомнім маладосць...

— За «Расплату за грахі» будзе мала і сумеснага прагляду «Вялікага сэксу ў малым горадзе»!

— Што ж, зробім некалькі дубляў, — супакоіў я яе.

Галя пагадзілася. Але усё ж зазначыла, што часу, моцы і энергіі для вялікага мастацтва шкадаваць не стане. Я змаўчаў. Але падчас рэкламнай паўзы ўсё ж зрабіў ёй камплімент:

— Ведаеш, Галюня, ты у мяне «Жанчына з водарам кавы». Давай станцеюм «Танга ўтраіх».

— Але ж нас усяго двое, — разгубілася тая, — не агрымаецца...

— Трэці — гэта «Увіванец», ён нам не...

Галюня не дазволіла дагаварыць: паклала правую руку мне на плячо і павяла.

Паддаўшыся яе ўладарным рухам, я ледзь паспяваў перастаўляць ногі.

Пасля 10 хвілін танга ў кватэры, якая нагадвала рынг, Галя прыхінулася да мяне бліжэй і сказала:

— І сапраўды, атрымалася.

А потым дадала:

— Сярожа, «І ўсё-ткі я кахаю» толькі цябе...

І з гэтым яна пацалавала мяне ў шчаку.

— «Шчаслівыя мы разам», — знайшоўся я.

Галя пайшла адпачываць. А я паглядзеў яшчэ «Спецназ». А апоўначы пачаўся серыял «Клава, давай». Глядзець давялося аднаму, бо ў спальні сёмы сон бачыла мая «Дзяўчына па імені лёс».

Міхась СЛІВА

Рагачоўскія замалёўкі

У карціннай галерэі наведвальнікі разглядаюць партрэт знакамітай артысткі-прыгажуні.

— Вам падабаецца? — спытала маладая жанчына ў мужчыны, які стаў побач.

— Вельмі! Але вы значна прыгажэйшая за яе.

— А ў вас, я бачу, добры густ! — радасна заўсміхалася жанчына.

Пра адну сям’ю, у якой жонка была вельмі балбатлівая і лезла са сваімі роспытамі ды парадамі куды трэба і куды не

трэба, а муж — вялікі хітрун, мае аднавіскоўцы казалі так: вось падабраўся — яна нейкая патальмаха, а ён той яшчэ нырык!

Памятаю, як калісьці мая старэнькая бабуля Лукер’я (яна пражыла 102 гады і выгадала васьмёра дзяцей!) раіла вясковай жанчыне, якая скардзілася на сваё сямейнае жыццё: «Твае дзеці — залатыя, а муж саламяны. Дык вось, каб табе не прапасці, трымайся за саламянага!»

Каханне прыходзіць і сыходзіць... А жонка застаецца.

Мужчына ў гурце знаёмых хваліцца: — У маёй жонкі — самы добры густ! — Чаму ты так думаеш? — пачулася пытанне.

— Таму што яна выбрала сваім мужам менавіта мяне!

У вялікім мэблевым магазіне пакупнік афармляе заказ.

— Мне, калі ласка, дзве шафы, тры тумбачкі, два сталы і шэсць стулаў...

— Купіце яшчэ ложка, — прапануе прадавец. — Усе пакупнікі задаволены: нашы ложка вельмі зручныя, даўгавечныя — па некалькі гадоў служачы.

— Што вы такое кажаце! У нас яны і трох месяцаў не вытрымліваюць, развальваюцца!

— Прабачце, а вы з якой арганізацыі? — З мясцовага Дома адпачынку...

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьмennisкаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
13.08.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 827

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2595

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.